

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

ІНСТИТУТ ТУРИЗМУ

**КАФЕДРА ТУРИЗМОЗНАВСТВА І ТУРИСТИЧНИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
«ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ»**

для студентів денної форми навчання

(спеціальності: 6.140103 «Туризм», 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»)

Укладачі: Великочий В. С., Кіндрачук Н. М.

Івано-Франківськ
«НАІР»
2012

УДК 94+008(292. 451/.454)
ББК 63.3(0)
М 54

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 4 від 17 лютого 2012 р.)*

Рецензенти:

доктор сільськогосподарських наук, професор
Калуцький Іван Федорович,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника,
професор кафедри туризмознавства і туристичних спеціалізацій;

кандидат наук з державного управління
Шикеринець Василь Васильович,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника,
доцент кафедри туризму і краєзнавства.

Методичні рекомендації з курсу «Історико-культурна спадщина Карпат-
М 54 ського єврорегіону» для студентів денної форми навчання (спеціальності:
6.140103 «Туризм», 6.140101 «Готельно-ресторанна справа») / уклад.:
Великочий В. С., Кіндрачук Н. М. – Івано-Франківськ, 2012. – 84 с.

Методичні рекомендації з курсу «Історико-культурна спадщина Карпат-
ського єврорегіону» для студентів денної форми навчання (спеціальності:
6.140103 «Туризм», 6.140101 «Готельно-ресторанна справа») містять структуру
дисципліни, тематику лекційних і семінарських занять, запитання для само-
контролю та самоперевірки, тестові завдання, теми рефератів і загальні поло-
ження щодо їх написання, основні поняття курсу, програмові вимоги, список
основної та додаткової літератури, додатки.

УДК 94+008(292. 451/.454)
ББК 63.3(0)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ.....	9
ПІДГОТОВКА ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	12
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ...	36
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ (РОБОТА ЗІ СЛОВНИКОМ).....	39
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО КУРСУ «ІКСКЄ».....	53
СПИСОК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ.....	66

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Історико-культурна спадщина належить до найцінніших надбань людства, вона є ключовим елементом розвитку історичної свідомості, впливовим чинником формування єдиної національної ідентичності й утвердження об'єднаних цінностей у суспільстві. Пам'ятки історії та культури залишаються свідками економічного, суспільно-політичного, науково-технічного й культурного розвитку будь-якого народу. Цю спадщину потрібно берегти, розумно використовувати, вивчати, примножувати і як естафету передавати наступним поколінням. Ефективне збереження, відновлення та відповідне використання культурно-історичної спадщини вимагає особливого підходу у вивченні, потребує наукових досліджень у цьому перспективному напрямі, науково обґрунтованої державної політики в цій галузі та чіткої діяльності всіх органів влади щодо її реалізації, тісної їх взаємодії з інституціями громадянського суспільства (недержавними організаціями, ЗМІ, благодійними фондами тощо).

Курс «Історико-культурна спадщина Карпатського єврорегіону» («ІКСКЄ») є важливою складовою спеціальної підготовки студентів навчальних закладів туристичного спрямування.

Мета курсу «ІКСКЄ» – сформувати необхідні теоретичні знання та практичні компетенції з основ історико-культурної спадщини Карпатського єврорегіону як складової культурного туризму.

Завдання курсу «ІКСКЄ» полягає в опануванні студентами за допомогою різних форм і методів (лекції, семінари, самостійна робота, написання рефератів, аудиторних контрольних робіт) програмного матеріалу, зокрема:

- всебічно надати характеристику географічному розташуванню, природно-рекреаційному потенціалу Карпатського єврорегіону (КЄ);
- розглянути історичне минуле країн і народів, що входять до КЄ;
- вивчити соціально-економічний розвиток КЄ;
- надати оцінку сучасному стану й особливостям структури історико-культурного потенціалу КЄ;
- проаналізувати використання історико-культурної спадщини в туристично-екскурсійній роботі КЄ;
- показати вплив історико-культурних ресурсів на формування туристичної інфраструктури КЄ;
- ґрунтовно охарактеризувати напрями розвитку туристично-екскурсійної галузі КЄ;

- з'ясувати специфіку національної кухні, календарної обрядовості жителів КЄ та її вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури, збереження духовних цінностей;

- визначати сучасні проблеми збереження та використання історико-культурної спадщини КЄ;

- закласти підґрунтя для формування культурно-пізнавальної, атракційної складової туристичного продукту в КЄ.

Мета проведення лекцій з курсу «ІКСКЄ» полягає у викладенні студентам відповідно до програми та робочого плану основних питань методики вивчення історико-культурної спадщини країн і народів, що входять до КЄ, їх туристичного потенціалу й перспектив розвитку галузі туризму, наданні ґрунтовних знань про основні культурні пам'ятки, особливості національного менталітету, побуту, традицій народів і національних груп та меншин, що населяють Карпатський регіон України, Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії, формуванні в студентів цілісної системи теоретичних знань з курсу «ІКСКЄ».

Завдання проведення лекцій з курсу «ІКСКЄ»:

- всебічно охарактеризувати КЄ як географічну одиницю Європейського континенту;

- проаналізувати КЄ як історичну, історико-культурну й економічну спільноту;

- з'ясувати методику історичного вивчення країн (регіону) з точки зору туристичної галузі;

- розкрити економічний потенціал країни (регіону) як складової частини туристичного дослідження;

- надати туристичну характеристику суспільної культури країни (регіону);

- обґрунтувати положення про специфічну роль історико-культурної спадщини в соціокультурному житті;

- з'ясувати роль туризму у формуванні культури людських відносин, зокрема як засобу утвердження гуманістичних цінностей;

- сформулювати зацікавленість до вивчення культурно-історичного спадку країни (регіону) через призму її мовно-релігійних особливостей;

- проаналізувати мистецтво як компонент культури при його використанні в туристичній характеристиці регіону;

- всебічно розкрити використання традицій, народної творчості й масової культури в туристичній характеристиці регіону.

Мета проведення семінарських занять з курсу «ІКСКЄ» – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого й усебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Завдання проведення семінарських занять з курсу «ІКСКЄ»:

- глибше засвоїти та закріпити теоретичні знання, одержані на лекціях;
- проаналізувати географічно-рекреаційні особливості КЄ;
- всебічно вивчити етнонаціональний склад КЄ та специфіку традиційних економічних занять;
- ознайомитися з традиціями й звичаями, масовими заходами атракційного характеру, літературно-мистецькою спадщиною жителів КЄ;
- засвоїти знання щодо загальної характеристики основних туристичних центрів КЄ;
- розглянути історичний розвиток країн, що входять до КЄ;
- не лише викладати фактичний матеріал, а й здійснювати його аналіз;
- виділяти ключові пункти в матеріалі, що вивчається;
- закріпити знання понятійно-категоріального апарату курсу «ІКСКЄ»;
- аналізувати статистичні дані;
- уміти працювати з першоджерелами, науковими публікаціями, різними документами, рекомендованою літературою;
- систематизувати свої переконання, відпрацювати навички наукової дискусії;
- використовувати важливі теоретичні положення, методичні рекомендації і практичні поради в професійній діяльності.

З метою поглибленого вивчення проблем курсу «ІКСКЄ» передбачаються активні форми й методи проведення семінарських занять, такі як: дискусія, обговорення, брифінг, «круглий стіл», виступи з рефератами, доповідями, повідомленнями.

СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Інститут туризму	Форма навчання	Курс	Семестр	Кількість годин			Контроль
				Лекції	Семінари	Само- стійна робота	
«Туризм» 6.140103	денна	3	II	28	14	66	Залік
«ГРС» 6.140101	денна	4	II	12	10	32	Залік

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ В ТЕМАТИЧНОМУ ПЛАНІ

№ теми	Теми курсу	Кількість годин					
		Лекції		Семінари		Само- стійна робота	
		Туризм	ГРС	Туризм	ГРС	Туризм	ГРС
1	Карпатський єврорегіон: загальна характеристика географічного розташування та економічного розвитку	4	2			2	3
2	Методика історичного вивчення країн з точки зору туристичної галузі	4	1			6	4
3	Економічний потенціал країни (регіону) як складова частина туристичного дослідження	4	2			6	3
4	Туристична характеристика суспільної культури країни (регіону)	4	1			6	4
5	Вивчення культурно-історичного спадку країни через призму її мовно-релігійних особливостей	4	2			7	4

Продовження

6	Мистецтво як компонент культури при його використанні у туристичній характеристиці регіону	4	2			7	4
7	Використання традицій, народної творчості й масової культури в туристичній характеристиці регіону	4	2			2	4
8	Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Республіки Польща			4	2	6	4
9	Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Словаччини			2	2	6	4
10	Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Угорщини			2	2	6	4
11	Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Румунії			2	2	6	3
12	Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону України			4	2	6	3

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗТАШУВАННЯ, СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА КУЛЬТУРНОГО СПАДКУ (1 година)

1. Карпатський єврорегіон як географічна одиниця Європейського континенту. 2. Карпатський єврорегіон як історична, історико-культурна й економічна спільнота. 3. Основна мета й завдання спеціального курсу «Історико-культурна спадщина Карпатського єврорегіону».

ТЕМА 2

МЕТОДИКА ІСТОРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ КРАЇН З ТОЧКИ ЗОРУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ (1 година)

1. Головні методи туристичного аналізу розвитку країни та її історична характеристика. 2. Визначення основних потреб туристів в історичній інформації.

ТЕМА 3

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ (РЕГІОНУ) ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ТУРИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (2 години)

1. Головні критерії туристичної характеристики економічного розвитку країни (регіону). 2. Основні складові туристичної інфраструктури як об'єкт туристичного аналізу регіону. 3. Туристична характеристика компонентів сільського господарства як об'єкта туристичної діяльності.

ТЕМА 4
ТУРИСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
СУСПІЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ КРАЇНИ (РЕГІОНУ)
(2 години)

1. Головні види і напрями культури з точки зору їх ефективного використання в туристичному бізнесі. 2. Необхідність знань суспільної культури країни (регіону) для здійснення туристичної діяльності. 3. Базові напрями туристичного вивчення форм суспільного існування: етносу, народності, нації.

ТЕМА 5
ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО СПАДКУ КРАЇНИ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЇЇ МОВНО-РЕЛІГІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
(2 години)

1. Методика вивчення мови як компонента культури. 2. Методичні основи країнознавчого вивчення релігійного потенціалу в туризмі.

ТЕМА 6
МИСТЕЦТВО ЯК КОМПОНЕНТ КУЛЬТУРИ ПРИ ЙОГО
ВИКОРИСТАННІ В ТУРИСТИЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ РЕГІОНУ
(2 години)

1. Роль мистецтва у формуванні туристичної характеристики регіону. 2. Основні складові плану характеристики мистецтва регіону. 3. Розуміння мистецтва як емоційної та наукової категорій.

ТЕМА 7
ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ, НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ Й
МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ В ТУРИСТИЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ
РЕГІОНУ
(2 години)

1. Основні методи використання традицій у туристичній характеристиці регіону. 2. Використання народної творчості при формуван-

ні туристичної характеристики регіону. 3. Головні підходи до вивчення і використання масової культури в туристичній характеристиці регіону.

ПІДГОТОВКА ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінари є однією з найважливіших форм заняття у вищому навчальному закладі, які проводяться у вигляді дискусії навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Види проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від типу семінару, змісту й особливостей теми, складу студентів. Найбільш поширеними видами на семінарі є: обговорення, брифінг, «круглий стіл», виступи з рефератами, доповідями, повідомленнями, диспут у формі діалогу тощо.

Треба пам'ятати, що якість семінару перш за все залежить від підготовки студентів до нього, тому кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття: прочитати й продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити й отримати цілісне уявлення з тієї чи іншої теми. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового контролю, заліку.

Деякі питання роботи на семінарі

1. Переважна більшість семінарських занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання завдань самостійної роботи.

2. Семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми й цілі заняття, форми та методи його проведення.

3. Студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття, повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, наводити приклади.

4. Студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати, наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних точок зору, вміння відстоювати свою позицію; після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки спрямовує обговорення на розкриття вузлових питань, але й дає змогу виступити всім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі допускає явні помилки, то для запобігання втрати часу викладач може його зупинити та надати слово іншому.

5. Завершується семінарське заняття заключним словом викладача, у якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі (виступ з питання, індивідуальної роботи, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) й нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Республіки Польща (2 години)

План

- 1. Географічно-рекреаційна характеристика регіону:**
  - природно-кліматичні умови;
  - адміністративний поділ та населення;
  - транспорт і транспортне сполучення.
- 2. Загальна характеристика основних туристичних центрів регіону:**
  - заклади розміщення і харчування (за типами);
  - основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах;
  - заклади культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру.

3. Характеристика етнонаціонального складу регіону та традиційних економічних занять.
4. Особливості місцевих традицій і звичаїв, основних народних свят, національної кухні, масових заходів атракційного характеру, літературно-мистецької спадщини та їх вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури регіону.
5. Коротка характеристика історичного розвитку країни.

Вивчення цієї теми слід розпочати з географічно-рекреаційної характеристики польської частини Карпатського регіону й відзначити, що загальна площа польської частини Карпат займає поверхню 18 688 км² – це 7 % території всієї країни й близько 10 % території всієї гірської системи Карпат. Найвища точка Польщі знаходиться в Татрах – г. Риса (2 499 м). Уся територія Польських Карпат лежить у басейні р. Вісла й тільки невелика її частина (околиці Дольних Устрік) у басейні р. Дністер.

Говорячи про екосистеми Польських Карпат, студенти повинні ґрунтовно розповісти про функціонування таких національних парків, як: Баб'є-Гурський, Татранський, Горчанський і Пієнінський, що розташовані в Західних, і Бещадський – у Східних Карпатах.

Розглядаючи адміністративний поділ, потрібно відмітити, що польська частина Карпат належить до Підкарпатського воєводства, до якого входять такі міські повіти: Ряшів, Кросно, Перемишль, Тарнобжег.

При вивченні транспортного сполучення треба підкреслити, що польська частина Карпатського регіону не має міжнародних аеропортів. Найближчі міжнародні аеропорти знаходяться у Варшаві й Кракові. До найважливіших залізничних шляхів належать: Краків – Перемишль – Львів (Україна); Ясло – Кросно – Санок – Загуж – Хирів (Україна); Загуж – Межилаборці (Словаччина).

При розгляді другого питання слід наголосити на тому, що Польські Карпати широковідомі великими туристичними можливостями. Студенти повинні охарактеризувати гори Бещади, Низького Бескиду та Погужа, що створюють досконалі умови для пішохідного й лижного туризму в зазначеному регіоні, розповісти про найвідоміший польський курорт Закопане. У цьому контексті потрібно згадати й про водний туризм, що особливо розвивається на озері під назвою «Морське Око» і Солінському водосховищі. Відповідаючи на це питання, студенти мають розповісти про заклади розміщення і харчу-

вання (за типами), культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру, виділити основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах.

У третьому питанні студенти повинні всебічно надати характеристику етнонаціональному складу населення Польських Карпат, традиційним економічним заняттям, відзначити, що згадуваний регіон є переважно сільськогосподарським, саме в сільському господарстві працює близько 45 % працевлаштованих осіб, у промисловості – 20 %, а на інші сфери господарства припадає біля 35 %.

Розглядаючи наступне запитання плану семінарського заняття, особливу увагу студентам слід приділити традиціям і звичаям польських горян, основним народним святкам. З календарних зимових свят найбільш шанобливими в Карпатському регіоні Польщі є «різдвяні роки», переддень Різдва (*пол. Boze Narodzenie*) – Святвечір. Славиться суспільними гуляннями польський карнавал – «Масниця», спеціально до цього дня випікають пампушки, млинці. Продовжуючи розглядати дане питання, студенти повинні проаналізувати особливості та специфіку національної місцевої кухні та відмітити, зокрема, що в гірських районах Малої Польщі (Татри, Бескиди) великою популярністю користується тушкована в пиві свинина з додаванням спецій та овочів. Із супів жителі району Бескид віддають перевагу «журу» – пісному молочному чи м'ясному кислому супу, заправленому квасом (закваскою на основі борошна). У районі Татр і Підгалля популярні «квасниці» (різновид капуста), що готується з великою кількістю свинячого м'яса, у тому числі – копченого. Дуже цікавим серед звичаїв та традицій у системі масового туризму польських горян є проведення фестивалю «Осципка». Щороку в серпні в Закопане організують гуляння на честь осципка – копченого сиру, який виготовляють польські горяни – гуралі, вже більш аніж чотири століття.

Аналізуючи історичний розвиток Польщі, студенти повинні розпочати відповідь з формування і розвитку феодальної держави, охопити добу ранньомодерну (XV–XIX ст.), визначити особливості історичного розвитку XX ст. та проаналізувати сучасний розвиток країни й регіону у XXI ст.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Яку частину території всієї гірської системи Карпат займають Польські Карпати?
2. Назвіть найвищу вершину Польських Карпат.

3. Які національні парки функціонують у Польських Карпатах?
4. На які адміністративно-територіальні одиниці ділиться Польська частина Карпатського регіону?
5. Назвіть найбільші промислові осередки Карпатського регіону Польщі.
6. Дайте коротку характеристику звичаям і традиціям словацьких горян.
7. Перелічіть найбільші гірськолижні курорти Польських Карпат.
8. Які особливості національної кухні польських горян ви можете виділити?

Дайте відповіді на тестові завдання

1. Польські Карпати складають близько:
  - а) 10 % території всієї гірської системи Карпат;
  - б) 8 % території всієї гірської системи Карпат;
  - в) 2,5 % території всієї гірської системи Карпат.

2. Найвища вершина Польських Карпат сягає:
  - а) 2 499 м;
  - б) 2 576 м;
  - в) 2 781 м.

3. У Польських Карпатах протікають такі річки, як:
  - а) Вісла, Дунаєць, Бяла;
  - б) Ропа, Віслока, Сан;
  - в) Ондава, Ваг, Горнад.

4. До Перемишльського регіону Карпатського регіону Польщі входять найбільші міста (центри повітів), такі як:
  - а) Санок, Устріки Дольні, Ясло;
  - б) Ярослав, Любачів, Пшеворськ, Радимно;
  - в) Межилаборці, Свидник, Бардейов, Гуменне.

5. Найбільшими промисловими осередками Карпатського регіону Польщі є:
  - а) Гуменне, Кошиці, Межилаборці, Михайловці, Пряшів, Сабинів;
  - б) Бохня, Дембіца, Ярослав, Ясло, Кросно, Лежайськ;
  - в) Шарвар, Собранці, Строків, Свидник, Требишів, Вранівю.

6. Хто був першим історично достовірним князем Польської держави династії П'ястів:

- а) Болеслав I Хоробрий;
- б) Мешко I;
- в) Мешко II В'ялий.

7. До найвизначніших пам'яток архітектури Кросненського району Польщі належать:

- а) костел Францісканців (пізньоготичний, XV–XVI ст.), замок Кмітів (XVI ст.);
- б) Кежмарок – готичний замок XV ст.;
- в) руїни міста Аквінкума (пер. пол. XVII ст.).

8. До відомих музеїв Жешувського району Польщі належать:

- а) Біографічний музей Вінцента Вітоса;
- б) Етнографічний музей ім. Ф. Котулі;
- в) Музей нафтового промислу ім. Ігнатія Лукасевича.

9. Центром гірськолижного спорту в Польських Карпатах є:

- а) Славське;
- б) Гаркань;
- в) Закопане.

10. Атрибутом національної кухні польських горян, що живуть у районі Татр і Підгалля, є овечі сири, а саме:

- а) бундза;
- б) осципка;
- в) леббенч.

Теми рефератів

1. Становлення Польської держави за часів династії П'ястів.
2. Волинська трагедія та операція «Вісла», їх наслідки для українсько-польських стосунків.
3. Вплив календарної обрядовості жителів польської частини Карпатського регіону на перебіг розвитку традиційної культури.
4. Основні напрями економічного розвитку польської частини Карпатського регіону.
5. Характеристика закладів культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру польської частини Карпатського регіону.

Література

1. Бужко Є. Закопане в снігах / Є. Бужко // Міжнародний туризм. – 2002. – № 6. – С. 26–27.
2. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід : монографія / [В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан та ін.] ; за заг. ред. Ю. Лебединського та ін. – К. : К.І.С., 2003. – 176 с.
3. Емельянов В. Куда и зачем едут в Польшу / В. Емельянов // Туризм : практика, проблемы, перспективы. – 2007. – № 8. – С. 64–65.
4. Зашкільняк Л. Історія Польщі від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів, 2002. – 753 с.
5. Короп М. Можна без кордонів, або Татранські мандри / М. Короп, А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2005. – № 1. – С. 76–79.
6. Коротков В. Польша свежим взглядом / В. Коротков // Турбизнес для профессионалов. – 2007. – № 18. – С. 78–79.
7. Овчар Д. З висоти Високих Татр (Польські Татри, м. Закопане) / Д. Овчар // Карпати, туризм, відпочинок. – 2007. – № 9. – С. 70–77.
8. Прохасько М. За горами гори (Польські Карпати Бескиди) / М. Прохасько // Карпати, туризм, відпочинок. – 2007. – № 2. – С. 35–40.
9. Трубников В. Крах «операції Полонія» 1980-1981 рр. / В. Трубников. – К. : Держполітвидав, 1987. – 237 с.
10. Яровий В. Польша / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 232–366.

Тема 2. Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Словаччини (2 години)

План

1. Географічно-рекреаційна характеристика регіону:
  - природно-кліматичні умови;
  - адміністративний поділ та населення;
  - транспорт і транспортне сполучення.
2. Загальна характеристика головних туристичних центрів регіону:
  - заклади розміщення і харчування (за типами);
  - основні пам'ятки й пам'ятники в туристичних центрах;
  - заклади культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру.
3. Характеристика етнонаціонального складу регіону та традиційних економічних занять.
4. Особливості місцевих традицій і звичаїв, основних народних свят, національної кухні, масових заходів атракційного характеру, літера-

турно-мистецької спадщини та їх вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури регіону.

5. Коротка характеристика історичного розвитку країни.

Вивчення цієї теми слід розпочати з географічно-рекреаційної характеристики Словацьких Карпат і відзначити, що загальна площа Словацької частини Карпатського регіону складає 10 458 км² – це близько 17 % території всієї гірської системи Карпат. Найвища вершина країни – пік Герлаховський-Штит (2 655 м). Уся територія Словацьких Карпат лежить у басейні р. Дунай, у яку впадають менші ріки: Ваг, Нітра та Грон.

Значна частина Словацьких Карпат охороняється у вигляді національних парків та охоронних ландшафтних областей. Це – Національний парк «Полонини», ландшафтні парки Східні Карпати, Вігорлат, Латориця, Словацький Карст, численні резервати й пам'ятки природи. Національний парк «Полонини», а також частина охоронної області «Східні Карпати» входять до складу Міжнародного біосферного резервату ЮНЕСКО – Східні Карпати.

Розглядаючи адміністративний поділ, потрібно відмітити, що Словацька частина Карпатського регіону належить до двох країв: Кошицького й Пряшівського. Цю частину Східної Словаччини населяє близько 1 108 осіб.

Щодо транспортного сполучення досліджуваного регіону потрібно відмітити, що довжина залізниць становить понад 3,5 тис. км, автошляхів – близько 18 тис. км. На Дунаї розвинуто судноплавство. Повітряний транспорт також набув широкого розвитку в регіонах Словаччини. Головні аеропорти знаходяться в Братиславі й Комарно.

При розгляді другого питання слід наголосити на тому, що туристичний потенціал Словаччини є досить високим. Особливе місце тут займають гірськолижні курорти, а саме: Штребське Плесо, Смоковець, Татранська Ломниця, Ждяр, Ясна, Хопок, Ліптовський Ян та ін. Студенти повинні розповісти про найбільш знамениті лікувальні курорти Словацьких Карпат, до яких належать: Тренчанські Теплиці, Бардіївські Купелі, Раєцке Теплиці, Дудинс, Пештани та ін. Відповідаючи на це питання студенти мають звернути увагу на заклади розміщення і харчування (за типами), культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру, виділити основні пам'ятки й пам'ятники в туристичних центрах.

У третьому питанні студенти повинні всебічно надати характеристику етнонаціональному складу населення Карпат Словаччини, традиційним економічним заняттям, відзначити, що головними галузями економіки Східної Словаччини є важка, харчова, хімічна промисловість, а також сільське й лісове господарство. Серед найбільших промислових центрів виділяються Братислава й Кошице.

Розглядаючи наступне запитання плану семінарського заняття, особливу увагу студентам слід приділити традиціям і звичаям жителів гір, основним народним святкам. Надзвичайно шанобливо в Карпатському регіоні Словаччини відзначають День св. Адвента, День св. Микулаша та Святвечір (слов. *Vilia*). Дуже цікавим серед звичаїв та традицій у системі масового туризму словацьких горян є проведення різного роду фестивалів, серед них: «Братиславська Ліра» – фольклорний фестиваль, що проходить у травні-червні, фестиваль кіномистецтва «Фебіофест». Щороку у вересні в Словацьких Карпатах відбувається фестиваль «Винобрання» – свято збору винограду й молодого вина, а також конкурси словацьких вин.

Продовжуючи розглядати це питання, студенти повинні проаналізувати особливості та специфіку національної місцевої кухні та відмітити, зокрема, що в Карпатському регіоні Словаччини є популярними супи (овочеві, сирні, часникові, грибні, м'ясні), «вівчарські галушки» із бринзою, страви з форелі, виловленої у швидких гірських потоках, та ін.

Аналізуючи історичний розвиток Словаччини, студенти мають розпочати відповідь з формування і розвитку феодальної держави, охопити добу ранньомодерну (XV–XIX ст.), визначити особливості історичного розвитку XX ст. й проаналізувати сучасний розвиток країни й регіону у XXI ст.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Яку частину території всієї гірської системи Карпат займають Словацькі Карпати?
2. Назвіть найвищу вершину Словацьких Карпат.
3. Які гірські річки Словацьких Карпат ви знаєте?
4. На які адміністративно-територіальні одиниці ділиться словацька частина Карпатського регіону?
5. Назвіть найбільші промислові центри Карпатського регіону Словаччини.
6. Коли відбулося державне об'єднання між Словаччиною та Чехією?

7. Перелічіть найбільші гірськолижні, оздоровчі курорти Словацьких Карпат.
8. Дайте коротку характеристику звичаям і традиціям словацьких горян.

Дайте відповіді на тестові завдання

- 1.** Словацькі Карпати займають:
- а) 23 % території всієї гірської системи Карпат;
  - б) 17 % території всієї гірської системи Карпат;
  - в) 2,5 % території всієї гірської системи Карпат.
- 2.** Піковою точкою Словацьких Карпат є:
- а) г. Молдовяну;
  - б) г. Риса;
  - в) г. Герлаховський-Штит.
- 3.** Найбільшими водосховищами Словацьких Карпат є:
- а) Земплінська Ширава й Велика Домаса;
  - б) Шайо й Віслок;
  - в) Солінське озеро й Балатон.
- 4.** Словацька частина Карпатського регіону адміністративно належить до двох країв:
- а) Віленського й Жешувського;
  - б) Кошицького й Пряшівського;
  - в) Кросненського й Перемишльського.
- 5.** Найбільшими містами Карпатського регіону Словаччини є:
- а) Свидник, Требишів, Вранів;
  - б) Мілець, Ропшиці, Стрижув;
  - в) Сабинів, Сніна, Собранці.
- 6.** До найбільших промислових центрів Карпатського регіону Словаччини належать:
- а) Братислава й Кошице;
  - б) Свидник та Требишів;
  - в) Ясло й Кросно.
- 7.** Союз між Словаччиною та Чехією відбувся:

- а) 27 листопада 1920 р.;
- б) 3 грудня 1919 р.;
- в) 28 жовтня 1918 р.

8. Найбільшими гірськолижними курортами в Карпатах Словаччини є:

- а) Штребське Плесо, Смоковець, Татранська Ломниця;
- б) Гуменне, Кошице, Межилаборці, Жешув;
- в) Синая, Пояна Брашов, Передял.

9. До найбільш знаменитих лікувальних курортів Словацьких Карпат належать:

- а) Залакарош, Гаркань, Дюла, Шарвар;
- б) Тренчанські Теплиці, Бардіївські Купелі, Дудинс;
- в) Ясло, Кросно, Жешув, Кулава.

10. Традиційним десертом словацької національної кухні є:

- а) бігос, лонгоше;
- б) жур, картач;
- в) уланці, палацинки.

Теми рефератів

1. Словаччина в складі Угорського королівства.
2. Українська меншина в Словаччині й словацька в сучасній Україні.
3. Специфіка національної кухні жителів словацької частини Карпатського регіону.
4. Основні напрями економічного розвитку словацької частини Карпатського регіону.
5. Туристичний потенціал словацької частини Карпатського регіону.

Література

1. Бudyко Є. Словаччина – незнайома сусідонька / Є. Бudyко // Міжнародний туризм. – 2006. – № 4. – С. 56–60.
2. Газін В. П. Словацька Республіка / В. П. Газін, С.А. Копилов // Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002 роки. – К., 2004. – С. 461–467.
3. Задорожний О. Словакия: когда лыжи уже не едут / О. Задорожний // Мир туризма. – 2006. – № 5. – С. 68–72.
4. Коротка історія Чехії і Словаччини / [П. С. Федорчак, А. В. Крюков, І. Я. Любінець та ін.]. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 170 с.

5. Стойко С. Заповідні екосистеми Карпат / С. Стойко, Е. Гадач, Т. Шимон, С. Михалик. – Львів: Світ, 1991. – 248 с.
6. Кулік В. Культурний туризм як компонент соціокультурної діяльності / В. Кулік // Мультиверсум. – 2008. – № 76. – С. 216–224.
7. Пирогів А. Запрошуємо до Східної Словаччини! Татранські мандри / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2001. – № 6. – С. 18–21.
8. Пирогів А. Золота купіль Словаччини / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2002. – № 1. – С. 28–33.
9. Шумило В. Словаччина в період закладання основ демократичного устрою (1989–1992 рр.) / В. Шумило // Історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 32–42.
10. Яровий В. Чехія і Словаччина / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 516–646.

Тема 3. Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Угорщини (2 години)

План

1. Географічно-рекреаційна характеристика регіону:
  - природно-кліматичні умови;
  - адміністративний поділ та населення;
  - транспорт і транспортне сполучення.
2. Загальна характеристика основних туристичних центрів регіону:
  - заклади розміщення і харчування (за типами);
  - основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах;
  - заклади культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру.
3. Характеристика етнонаціонального складу регіону та традиційних економічних занять.
4. Особливості місцевих традицій та звичаїв, основних народних свят, національної кухні, масових заходів атракційного характеру, літературно-мистецької спадщини та їх вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури регіону.
5. Коротка характеристика історичного розвитку країни.

Вивчення цієї теми слід розпочати з географічно-рекреаційної характеристики Угорських Карпат. У цьому аспекті потрібно відзначити, що загальна площа Угорських Карпат становить 12 тис. км² і складає близько 4 % території всієї гірської системи Карпат. Найвища

точка країни – г. Кекеш (1 014 м н. р. м.). Уся річкова мережа Угорщини належить басейну річки Дунай, який уздовж 140 км тече уздовж кордону зі Словаччиною.

Говорячи про екосистеми, студенти повинні відмітити, що Карпатський регіон Угорщини широковідомий як регіон з унікальними природними особливостями. На території Угорських Карпат функціонують Бюккський національний парк, Агтелекський біосферний заповідник, Голлокейський, Лазберцький, Берженський, Земпленьський ландшафтно-охоронні райони та ін.

Розглядаючи адміністративний поділ, треба відмітити, що угорська частина Карпатського регіону належить до таких медьє, як: Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Хевеш, Яс-Надькун-Сольнок і Сабольч-Сатмар-Берег.

При вивченні транспортного сполучення треба відзначити, що головними видами транспорту в країні є залізничний, автомобільний, річковий (по р. Дунай). Столиця країни – Будапешт – центральний вузол транспортної системи Угорщини.

При розгляді другого питання слід наголосити на тому, що в Угорських Карпатах потужно розвивається оздоровчий туризм, адже під Угорщиною багато цілющих вод. Майже в кожному містечку і селі на водах споруджено водолікарні, купальні, пляжі з термальними басейнами або бальнеологічні готелі. Студенти повинні розповісти про найбільш знамениті лікувальні курорти, серед яких: Балф, Залакарощ, Гаркань, Балатонфюред, Гевіз та найбільше озеро в Центральній Європі – Балатон. На озері створені прекрасні умови для любителів вітрильного спорту, веслування, риболовлі. Узимку гості можуть покататися на ковзанах, фінських санях по балатонському льоду. Відповідаючи на це питання, студенти мають розповісти про заклади розміщення і харчування (за типами), культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру, виділити основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах.

У третьому питанні студенти мають всебічно надати характеристику етнонаціональному складу населення Угорських Карпат, традиційним економічним заняттям, відзначити, що головними галузями економічного розвитку Карпатського регіону Угорщини є сільське й лісове господарство, видобувна, легка промисловість.

Розглядаючи наступне запитання плану семінарського заняття, особливу увагу студентам слід приділити традиціям і звичаям угорських горян, основним народним святкам. Серед значущих днів особли-

во виділяється День Луки, який вважають ідеальним для любовних ворожінь, День св. Яноша, під час якого прийнято освячувати вино в церкві. Особливо шанобливим в Угорських Карпатах є Фаршанг – звичай святкування закінчення зими й настання весни. Багатий цей регіон і проведенням різного роду фестивалів, серед яких: «Будапештська весна», «Парад Квітів» та ін.

Продовжуючи розглядати дане питання, студенти повинні проаналізувати особливості та специфіку національної кухні жителів Угорських Карпат, зокрема, відзначити, що зазначений регіон характеризується стравами, які приготовлені з використанням червоного перцю, помідорів та цибулі. Серед них потрібно виділити: гуляш, токань, паприкаш, лечо, леббенч (страва пастухів) та ін.

Аналізуючи історичний розвиток Угорщини, студенти мають розпочати відповідь з формування і розвитку феодальної держави, охопити добу ранньомодерну (XV–XIX ст.), визначити особливості історичного розвитку XX ст. та проаналізувати сучасний розвиток країни й регіону у XXI ст.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Яку частину території всієї гірської системи Карпат займають Угорські Карпати?
2. Назвіть найвищу вершину Угорських Карпат.
3. Назвіть найбільше озеро, що знаходиться на території Угорських Карпат.
4. До яких адміністративно-територіальних одиниць належить угорська частина Карпатського регіону?
5. Хто був фундатором Угорської держави і її першим королем?
6. Перелічіть оздоровчі курорти Угорських Карпат.
7. Розкрийте особливості національної кухні угорських горян.
8. Дайте коротку характеристику календарній обрядовості угорських горян.

Дайте відповіді на тестові завдання

1. До найбільших міст Карпатського регіону Угорщини належать:
  - а) Мішкольц, Дебрецен, Сольнок;
  - б) Мілець, [Ропшиці](#), Стрижув;
  - в) Бохня, Бжесько, Домброва.

2. Яке найбільше та найвідоміше у світі озеро знаходиться на території Угорських Карпат:

- а) Балатон;
- б) Солінське;
- в) Земплінська Ширава.

3. До відомих виноробних регіонів Карпатського регіону Угорщини належать:

- а) Устріки, Березів, [Ясло](#);
- б) Дендеш-Вісонта, Дебре, Егер;
- в) Мілець, [Ропшиці](#), Стрижув.

4. Коли язичницькі племена угорців перекочували з Азії до Карпатського басейну:

- а) у 784–785 рр.;
- б) у 895–896 рр.;
- в) у 688–689 рр.

5. Фундатором Угорської держави і її першим королем був:

- а) Мешко I;
- б) св. Іштван;
- в) Матіаш Корвін.

6. Про те, що Угорщина була колись східним кордоном Римської імперії нагадують:

- а) руїни міста Аквінкума в передмісті Будапешта;
- б) Кежмарок – готичний замок XV ст. у передмісті Дебрецена;
- в) палацовий ансамбль Мнішхів (XVII–XVIII ст.) у передмісті Егері.

7. До найбільш відомих оздоровчих курортів Карпатського регіону Угорщини належать:

- а) Залакарош, Гаркань, Дюла, Шарвар;
- б) Ясло, Кросно, Жешув;
- в) Гуменне, Кулава, Межилаборці.

8. Стравою угорських пастухів називають:

- а) хушвейт;
- б) палацинки;
- в) леббенч.

9. За угорською легендою відьом можна побачити, якщо стати в різдвяну ніч на власноруч виготовлений:

- а) стілець;
- б) стіл;
- в) рушник.

10. Символом єднання угорської сім'ї під час різдвяного столу вважають:

- а) яблуко;
- б) пшеничний калач;
- в) пшеничне перевесло.

Теми рефератів

1. Розселення угорців в Європі, прийняття ними християнства.
2. Русько-угорські військово-династичні зв'язки в епоху Середньовіччя.
3. Гірськолижні курорти Карпатського регіону Угорщини.
4. Розвиток промисловості в Карпатському регіоні Угорщини.
5. Традиційні масові заходи атракційного характеру угорської частини Карпатського регіону.

Література

1. Андрієва Ю. Цілюща купіль Європи / Ю. Андрієва // Міжнародний туризм. – 2006. – № 1. – С. 52–54.
2. Будько Є. Вода із серця Угорщина / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2001. – № 3. – С. 50–51.
3. Будько Є. Угорщина. Застиглий у камені бал / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2005. – № 1. – С. 86–89.
4. Кириченко О. Угорщина. Теплий келих здоров'я / О. Кириченко // Міжнародний туризм. – 2005. – № 1. – С. 80–85.
5. Лукьянов Ф. Город на семи ветрах: венгерский город Печ как культурная столица Европы / Ф. Лукьянов // Эхо планеты. – 2010. – № 18. – С. 44–47.
6. Пакош І. Країна вин, паприки і голубого Дунаю / І. Пакош // Високий замок. – 2009. – 22 серпня. – С. 13.
7. Пирогів А. Угорщина у горщику та в плящі / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 1999. – № 5. – С. 50–53.
8. Седик О. Мандрівники цікавляться не лише Закарпаттям, «де Тиса круто в'ється», а й озером Тиса в Угорщині / О. Седик // Демократична Україна. – 2009. – 9 січня. – С. 15.
9. Трошина А. Венгрия. То, о чем мечтали / А. Трошина // Уик-энд. – 2006. – № 10. – С. 6–12.

10. Яровий В. Угорщина / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 430–516.

Тема 4. Характеристика історико-культурної спадщини Карпатського регіону Румунії (2 години)

План

- 1. Географічно-рекреаційна характеристика регіону:**
  - природно-кліматичні умови;
  - адміністративний поділ та населення;
  - транспорт і транспортне сполучення.
- 2. Загальна характеристика основних туристичних центрів регіону:**
  - заклади розміщення і харчування (за типами);
  - основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах;
  - заклади культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру.
- 3. Характеристика етнонаціонального складу регіону та традиційних економічних занять.**
- 4. Особливості місцевих традицій та звичаїв, основних народних свят, національної кухні, масових заходів атракційного характеру, літературно-мистецької спадщини та їх вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури регіону.**
- 5. Коротка характеристика історичного розвитку країни.**

Вивчення цієї теми слід розпочати з географічно-рекреаційної характеристики румунської частини Карпатського регіону й відзначити, що гірська система Румунії складає 31 % території країни та 55 % території всієї гірської системи Карпат. Найвищою точкою є г. Молдовяну (2 544 м). Щодо річкової мережі, потрібно відмітити, що Дунай є головною рікою країни (близько 1 075 км у межах Румунії). Більшість річок беруть свої початки в Карпатах та впадають у Дунай – це, зокрема, Муреш, Тиса, Прут, Жіу, Олт, Яломіца, Бістріца, Сірет, Крішул Репеде, Крішул Алб та ін. На території Румунії знаходиться близько 13 національних парків, включаючи гори Ретезат у Карпатах, і більш ніж 500 заповідників.

Розглядаючи адміністративний поділ, потрібно зауважити, що румунська частина Карпатського регіону належить до таких повітів

(жудець), як: Біхор, Селаж, Сату-Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучава та Ботошані.

При вивченні транспортного сполучення необхідно розповісти про Бухарест, який є найбільшим залізничним центром Румунії, звідки беруть початок 7 залізничних магістралей, більшість з яких міжнародного сполучення. Загальна довжина мережі залізниць у країні становить близько 11 000 км, з яких 4 000 електрифіковані. Щодо водного транспорту, потрібно відмітити, що судноплавним є лише Дунай.

При розгляді другого питання слід наголосити на тому, що в Румунських Карпатах добре розвинута система обслуговування туристів – це гірські готелі, ресторани, тематичні парки, санаторії і профілакторії, сауни, змішані туристичні комплекси, туристичні компанії, канатні дороги. Студенти повинні охарактеризувати найбільші гірськолижні курорти – Синая, Пояна Брашов, Передял, найвідоміші оздоровчі курорти – Сленик Молдова, Ковасна, Бейле Оланешть, Бейле-Фелікс та ін. Відповідаючи на це питання, студенти мають розповісти про заклади розміщення і харчування (за типами), культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру, виділити основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах.

У третьому питанні студенти мають всебічно надати характеристику етнонаціональному складу населення Румунських Карпат, традиційним економічним заняттям, відзначити, що зазначений регіон є індустріально-аграрним. Серед головних галузей промисловості тут виділяються текстильна, харчова, металургійна, хімічна, машинобудівна. Карпати багаті на ліс, гідроенергоресурси.

Розглядаючи наступне запитання плану семінарського заняття, особливу увагу студентам слід приділити традиціям і звичаям румунських горян, основним народним святкам та зауважити, що своєю оригінальністю святкування відзначається Драгобетеле (24 лютого), Мерцишор (1 березня) – традиційні свята зустрічі весни та ін.

У Румунії щороку проходить величезна кількість фестивалів і ярмаркових ходів. Наприклад, у квітні – Міжнародний фестиваль сучасного мистецтва в Брашові, Національний весняний фестиваль у Хотені-Марамуреш, у червні – Трансільванський міжнародний кінофестиваль у Клуж-Напоке. Кожного року, в останні вихідні липня, з п'ятниці до неділі, у Карпатському регіоні, а саме в Сігішоарі, проходить фестиваль середньовічної культури.

Продовжуючи розглядати це питання, студенти повинні проаналізувати особливості та специфіку національної місцевої кухні та,

зокрема, відмітити, що для приготування національних страв румуни використовують інгредієнти, які сповільнюють процес старіння – це, насамперед, різноманітні приправи на основі подрібнених ароматичних сухих трав, трав медичного призначення, овочі, фрукти, яйця, молочні продукти. Великою популярністю користується тут «чорба» (суп із заправкою, який їдять в обід), «мітітей» (традиційна м'ясна страва), «плачинда» (виріб із листового тіста) та ін.

Аналізуючи історичний розвиток Румунії, студенти мають розпочати відповідь з формування і розвитку феодальної держави, охопити добу ранньомодерну (XV–XIX ст.), визначити особливості історичного розвитку XX ст. та проаналізувати сучасний розвиток країни й регіону у XXI ст.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Яку частину території всієї гірської системи Карпат займають Румунські Карпати?
2. Назвіть найвищу вершину Румунських Карпат.
3. Які гірські річки Румунських Карпат ви знаєте?
4. На які адміністративно-територіальні одиниці ділиться румунська частина Карпатського регіону?
5. Назвіть найбільші промислові центри Карпатського регіону Румунії.
6. Хто був прообразом легендарного графа Дракули?
7. Перелічіть оздоровчі курорти Румунських Карпат.
8. Розкрийте особливості національної кухні румунських горян.

Дайте відповіді на тестові завдання

1. Карпатська гірська система Румунії займає близько:
  - а) 25 % території країни;
  - б) 9 % території країни;
  - в) 31 % території країни.
2. Найвища вершина Румунських Карпат сягає:
  - а) 2 499 м;
  - б) 2 544 м;
  - в) 2 781 м.
3. До гірських річок Румунських Карпат належать:
  - а) Муреш, Тиса, Арджеш;

- б) Жіу, Олт, Сірет, Крішул Репеде;
- в) Ондава, Ваг, Горнад, Слана.

4. Найбільшими промисловими осередками Карпатського регіону Румунії є:

- а) Селаж, Сату-Маре, Сучава;
- б) Ярослав, Ясло, Лежайськ;
- в) Стропків, Свидник, Требишів.

5. До найвідоміших замків Карпатського регіону Румунії належать:

- а) замок Гунедоара (XV ст.);
- б) замок Криш (XVI–XVII ст.);
- в) замок Фегераш (XV–XVI ст.).

6. Визначною пам'яткою культурної спадщини повіту Марамуреш Румунських Карпат є:

- а) Етнографічний музей ім. Ф. Котулі;
- б) «Веселий цвинтар» – музей під відкритим небом;
- в) Музей нафтового промислу ім. Ігнатія Лукасевича.

7. Найбільшими гірськолижними курортами в Карпатах Румунії є:

- а) Залакарош, Гаркань, Дюла, Шарвар;
- б) Гуменне, Кошице, Межилаборці, Жешув;
- в) Синая, Пояна Брашов, Передял.

8. До найбільш відомих оздоровчих курортів Карпатського регіону Румунії належать:

- а) Ясло, Кросно, Січенне;
- б) Балф, Пештяни, Дудінце;
- в) Ковасна, Бейле Оланешть, Бейле-Фелікс.

9. У гірських районах Румунії популярним є різновид супів, що має назву:

- а) чорба;
- б) фаршанг;
- в) хушвейт.

10. Традиційне свято зустрічі весни в Румунії називається:

- а) Мерцишор;

- б) Хушвейт;
- в) Драгобетеле.

Теми рефератів

1. Територія Дакії (Румунії) в стародавній період. Пам'ятки культури.
2. Постать Владислава Цепеша (Дракули) як складова туристичного потенціалу Румунії.
3. Екосистеми румунської частини Карпатського регіону.
4. Основні напрями економічного розвитку Карпатського регіону Румунії.
5. Гірськолижні курорти Румунських Карпат.

Література

1. Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов / Е. Александров. – София : София Пресс, 1978. – 142 с.
2. Воскресенский В. Ю. География туристических ресурсов мира / В. Ю. Воскресенский // Международный туризм : учеб. пособ. – М., 2006. – С. 52–211.
3. Досвід організації сільського туризму Угорщини, Румунії, Росії та Білорусії // Туризм сільський зелений. – 2009. – № 2. – С. 35–40.
4. Заповідні екосистеми Карпат / [С. Стойко, Е. Гадач, Т. Шимон, С. Михалик] ; за ред. С. М. Стойка. – Львів : Світ, 1991. – 248 с.
5. Малко Р. Мальоване диво, або Українські храми в Румунії / Р. Малко // Міжнародний туризм. – 2004. – № 6. – С. 78–83.
6. Пустинникова І. Фреска про румунську Буковину (Сучава – румунське місто) / І. Пустинникова // Карпати. Туризм. Відпочинок. – 2008. – № 2. – С. 72–80.
7. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
8. Топорков Л. Репортажи из Румынии / Л. Топорков. – М. : Политиздат, 1983. – 142 с.
9. Фридман М. В. Румынская художественная культура второй половины XIX в. и русско-румынские культурные связи / М. В. Фридман. – М., 1980. – Вып. 6. – С. 173–201.
10. Яровий В. Румунія / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 366–430.

**Тема 5. Характеристика історико-культурної спадщини
Карпатського регіону України
(4 години)**

План:

- 1.** Географічно-рекреаційна характеристика регіону:
  - природно-кліматичні умови;
  - адміністративний поділ та населення;
  - транспорт і транспортне сполучення.
- 2.** Загальна характеристика основних туристичних центрів регіону:
  - заклади розміщення і харчування (за типами);
  - основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах;
  - заклади культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру.
- 3.** Характеристика етнонаціонального складу регіону та традиційних економічних занять.
- 4.** Особливості місцевих традицій та звичаїв, основних народних свят, національної кухні, масових заходів атракційного характеру, літературно-мистецької спадщини та їх вплив на перебіг розвитку традиційної народної культури регіону.
- 5.** Коротка характеристика історичного розвитку країни.

Вивчення цієї теми слід розпочати з географічно-рекреаційної характеристики української частини Карпатського регіону. У цьому аспекті потрібно відзначити, що загальна площа Українських Карпат складає 37 тис. км² – це 3,5 % території України і 10,3 % території всієї гірської системи Карпат. Найвищою точкою країни є г. Говерла (2 061 м).

Говорячи про екосистеми Українських Карпат, студенти повинні ґрунтовно розповісти про функціонування таких національних парків, як: Карпатський природний національний парк, Природний національний парк «Гуцульщина», «Ужанський», «Синевир», «Сколівські Бескиди», природний заповідник «Горгани», ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Грофа», «Бредулецький» та інші.

За адміністративним поділом українська частина Карпат належить до 4 областей України: Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької і Закарпатської.

При вивченні транспортного сполучення потрібно відмітити, що територію Карпатського економічного району перетинає в усіх на-

прямах сітка залізничних і автомобільних шляхів, головні з яких виходять на західний кордон України з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією, Молдовою. Міжнародний аеропорт м. Львів з'єднує регіон з багатьма країнами світу.

При розгляді другого питання слід наголосити на тому, що Українські Карпати широковідомі великими туристичними можливостями. Студенти повинні охарактеризувати найбільші відомі оздоровниці, такі як: Трускавець, Моршин, Східниця, Любінь Великий, Поляна Квасова, туристичний комплекс «Буковель», Славськ – центр гірськоколижного спорту, туризму й відпочинку та ін. Відповідаючи на це питання, студенти мають розповісти про заклади розміщення і харчування (за типами), культурно-мистецького, спортивно-оздоровчого характеру, виділити основні пам'ятки і пам'ятники в туристичних центрах.

У третьому питанні студенти повинні надати всебічну характеристику етнонаціональному складу населення української частини Карпат, традиційним економічним заняттям, відзначити, що головними галузями промисловості зазначеного регіону є: текстильна, харчова, металургійна, хімічна, машинобудівна, нафтовидобувна. Для Українських Карпат типове також багатогалузеве сільське господарство.

Розглядаючи наступне запитання плану семінарського заняття, особливу увагу студентам слід приділити традиціям і звичаям українських горян, основним народним святкам. Потрібно відзначити, що найбільш поширеними звичаями в Українських Карпатах є проводи на полонину, гуцульське весілля та релігійні календарні свята, зокрема, Різдво з новорічно-різдвяними колядками та щедрівками (у тому числі «Василя», «Водохреща», «Маланки», гуцульська «Розколяда») і Великдень (Пасха) з великодніми гаївками.

Багаті Українські Карпати й на проведення різного роду фестивалів. Найстаршому з українських карпатських фестивалів 18 років – це традиційний «Гуцульський фестиваль», який щороку відбувається в різних областях Українських Карпат, але неодмінно на території проживання етнічних гуцулів. Впродовж 10 років запрошує гостей фестиваль «Гуцульська бринза». Регулярно відбуваються фестивалі баноша, меду, молодого вина та ін. Продовжуючи розглядати це питання, студенти повинні проаналізувати особливості та специфіку національної місцевої кухні та, зокрема, відмітити, що популярною першою стравою в Українських Карпатах є грибна юшка, квасненка,

росівниця, гуцульський борщ, другою – деруни, кулеша, бануш, шу-пеня та ін.

Аналізуючи історичний розвиток України, студенти повинні розпочати відповідь з формування і розвитку феодальної держави, охопити добу ранньомодерну (XV–XIX ст.), визначити особливості історичного розвитку XX ст. та проаналізувати сучасний розвиток країни й регіону у XXI ст.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Яку частину території всієї гірської системи Карпат займають Українські Карпати?
2. Назвіть найвищу вершину Українських Карпат.
3. Назвіть найбільше озеро Українських Карпат.
4. Які національні парки функціонують в Українських Карпатах?
5. До яких областей адміністративно належить Карпатський регіон України?
6. Назвіть найбільші промислові центри Карпатського регіону України.
7. Перелічіть найбільші гірськолижні, оздоровчі курорти Українських Карпат.
8. Розкрийте особливості національної кухні українських горян.

Дайте відповіді на тестові завдання

1. Скільки відсотків території України займають Карпати:
  - а) 2,5 %;
  - б) 3,5 %;
  - в) 4,5 %.
2. Найбільшим озером Українських Карпат є:
  - а) Веленце;
  - б) Синевир;
  - в) Солінське.
3. Природний національний парк «Сколівські Бескиди» знаходиться в:
  - а) Івано-Франківській області;
  - б) Чернівецькій області;
  - в) Львівській області.
4. За адміністративним поділом українська частина Карпат відноситься до:

- а) Львівської області;
- б) Хмельницької області;
- в) Вінницької області.

5. До архітектурних пам'яток Закарпатської області належить:

- а) Олеський замок 1327 р.;
- б) Підгородецький замок XVII ст.;
- в) замок Паланок (XIV–XVI ст.).

6. До найбільш відомих оздоровчих курортів Карпатського регіону України належить:

- а) Трускавець, Східниця, Любінь Великий;
- б) Ясло, Кросно, Жешув;
- в) Гуменне, Кошице, Межилаборці.

7. Центром гірськолижного спорту в Українських Карпатах є:

- а) Славське;
- б) Гаркань;
- в) Закопане.

8. Вурда – це:

- а) різновид овечого сиру;
- б) гуцульська жіноча прикраса;
- в) предмет домашнього побуту горян.

9. Гуцульський ритуальний чоловічий танець називається:

- а) гопак;
- б) гайдук;
- в) аркан.

10. Кольорова гама на розписах українських писанок є символом:

- а) духовного очищення;
- б) жіночої вроди;
- в) навколишньої природи.

Теми рефератів

1. Етнонаціональний склад населення Українських Карпат.
2. Розвиток промисловості в Карпатському регіоні України.

3. Розвиток мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури Карпатського регіону.
4. Заповідники та пам'ятки природи Українських Карпат.
5. Громадський побут сільського населення Українських Карпат.

Література

1. Бородавка Л. Українські Карпати. Подорож / Л. Бородавка // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2006. – № 13. – С. 8–10.
2. Будько Є. «Буковель», де перезимувати літо? / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2008. – № 3. – С. 150–152.
3. Гаврилів Б. Пам'ятки історії та культури Івано-Франківщини : іст.-краєзн. дослідж. / Б. Гаврилів, М. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 2001. – 96 с.
4. Данилюк А. Скарби народної архітектури Гуцульщини : етногр. нарис / А. Данилюк. – Л. : Логос, 2000. – 135 с.
5. Карпатский рекреационный комплекс / [М. И. Долишний, М. С. Нудельман, К. К. Ткаченко и др.]. – К. : Наукова думка, 1984. – 148 с.
6. Дробот І. Карпатська Україна і Європейський світ: спроба відродження державності / І. Дробот. – К., 1999. – 49 с.
7. Лепіх Я. Багатство як дзеркало головогупства: курортні ресурси Карпатського регіону України / Я. Лепіх // Українське слово. – 2011. – № 18. – 4 травня. – С. 8–16.
8. Луцький В. Активний туризм в Українських Карпатах / В. Луцький // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2011. – № 12. – С. 101–107.
9. Зінько Ю. В. Перспективи розвитку сталого туризму в Українських Карпатах / Ю. В. Зінько, П. А. Горішевський, В. М. Терес // Науковий вісник Національного аграрного університету : зб. наук. праць / редкол.: Д. О. Мельничук та ін. – К., 2008. – Вип. 124. – С. 111–117.
10. Шпіря Н. Закарпаття – маленька Швейцарія / Н. Шпіря // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2011. – № 32. – С. 12–15.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Вибір теми рефератів залишається за студентом, а також за можливостями історичних фондів місцевих бібліотек, архівів, періодичних видань тощо.

Мета рефератів полягає не тільки в тому, щоб глибоко вивчити одну з ключових тем «ІКСКЄ», а ще й у тому, щоб студент придбав уміння навчально-дослідницької роботи, які згодяться йому надалі в діяльності при підготовці чи то наукових праць, чи то доповідей тощо.

Підготовку до написання рефератів потрібно розпочинати з пошуку відповідної літератури, у чому вам допоможуть алфавітний та систематичний каталоги бібліотеки. Алфавітний каталог дає змогу знайти потрібну книгу за прізвищем автора або за назвою праці (якщо вона не має автора).

Для того щоб скласти уявлення про обрану тему в цілому, перш за все треба ознайомитися з узагальнюючими працями, підручниками, які запропоновані в кінці. Не слід думати, що вам обов'язково потрібно залучити всі перелічені роботи. Достатньо широкий спектр запропонованої літератури дає можливість вибору, використання найбільш цікавого, на ваш погляд, матеріалу. Вивчаючи відібраний матеріал, необхідно виписувати хронологію подій, найбільш важливі думки, висновки, які потім будуть використані при написанні роботи.

Вимоги до реферату

– Наявність титульного аркуша.

– Наявність плану, який має відображати структуру вашого дослідження, а саме:

а) вступ, у якому розкривається актуальність теми, мета дослідження, основні завдання та методи дослідження й короткий аналіз використаної літератури;

б) виклад основного матеріалу з обов'язковим посиланням на літературу;

в) висновки, які мають містити вашу оцінку щодо проаналізованої в роботі проблеми.

– Аналіз проблеми за планом.

– Список використаної літератури, який оформлюється в алфавітному порядку прізвищ авторів (не менше п'яти назв джерел).

Якщо в роботі наводиться фактичний матеріал, хронологічні дані, цитати, їх потрібно брати в лапки, після їх закриття зазначаючи цифрою, під номером якої внизу листа вказати прізвище автора, назву джерела й сторінку, з якої взято факт або цитату. Наприклад, висвітлюючи тему, ви на одній сторінці посилаєтеся на різних авторів:

1. Іванов В. П. Історико-культурна спадщина / В. П. Іванов. – К. : Либідь, 1987. – С. 35.

2. Котляр М. Замки України / М. Котляр // Віче. – 1992. – № 4. – С. 153.

При наявності на одній сторінці кількох посилань на одну й ту ж саму літературу (якщо вони йдуть одне за одним), повністю джерело наводиться лише в першому посиланні, а в інших пишеться «там само» і вказуються сторінки:

1. *Іванов В. П. Історико-культурна спадщина / В. П. Іванов. – К. : Либідь, 1987. – С. 35.*

2. *Там само. – С. 43.*

Якщо це джерело буде використане в роботі декілька разів на інших сторінках, при наступних посиланнях на нього місце й рік видання вказувати не потрібно:

1. *Іванов В. П. Історико-культурна спадщина. – С. 24.*

Обсяг реферату – 10–15 аркушів А4 (сторінки нумеруються у верхньому правому куті).

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ (робота зі словником)

А

Автохтони – 1) етнічні спільноти, що виникли на даній території; 2) корінний житель країни або місцевості.

Адміністратор готелю – особа, яка відповідає за прийом та розміщення клієнтів, що прибули до готелю, та за дотримання ними реєстраційних формальностей.

Акультурація – 1) процес взаємопроникнення двох культур; 2) будь-яке передання культури від однієї групи іншій, зокрема, від одного покоління іншому.

Археологічні об'єкти культурної спадщини – рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: городища, кургани, залишки стародавніх поселень, стоянок, укріплень, військових таборів, виробництв, іригаційних споруд, шляхів, могильники, культові місця та споруди, їх залишки чи руїни, мегаліти, печери, наскельні зображення, ділянки історичного культурного шару, поля давніх битв, а також пов'язані з ними рухомі предмети), що містяться під землею поверхнею та під водою і є невідтворним джерелом інформації про зародження і розвиток цивілізації.

Асиміляція – процес етнічної взаємодії уже сформованих етносів, у результаті якого представники одного етносу засвоюють мову й культуру іншого і повністю втрачають попередню етнічну приналежність. Асиміляція буває добровільна й насильницька. Остання супроводжується національним гнобленням одного етносу іншим («асиміляційна політика»).

Б

Багатонаціональне суспільство – соціальне об'єднання, до складу якого входять представники великої кількості національних, мовних, релігійних та культурних груп.

База туризму – сукупність виробничих потужностей (засобів розміщення, закладів харчування, транспорту, культурних закладів тощо), які виробляють послуги для задоволення туристичного попиту.

Бароко – стиль в європейському мистецтві (живописі, скульптурі, музиці, літературі) та архітектурі кін. XVI – кін. XVIII ст., що

вирізняється декоративною пишністю, вишуканістю та складністю форм.

Бюро обслуговування – бюро при готелі, яке здійснює обмін ваучерів на туристичні документи; валютно-фінансові операції, пов'язані з перебуванням іноземного туриста в країні, забезпечення його транспортними квитками, квитками для відвідування культурно-видовищних заходів; організовує медичну допомогу тощо.

В

Виставка музейна – музейна експозиція, яка створюється на нетривалий час. Вона дає змогу музеям демонструвати відвідувачам наявні в її складі колекції пам'яток історії, культури і природи, а також демонструвати предмети з інших (у т. ч. зарубіжних) музеїв та з приватних колекцій.

Виявлення об'єкта культурної спадщини – сукупність науково-дослідних, пошукових заходів з метою визначення наявності та культурної цінності об'єкта культурної спадщини.

Вірування – це релігійні уявлення людей, які сприймаються без логічного пояснення, тобто на віру, і становлять основу релігійного світогляду, обрядів та ритуалів.

Внутрішній туризм – тимчасовий виїзд громадян на території країни з місць свого постійного проживання для відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом тощо.

Г

Генезис – походження, зародження, процес розвитку (походження етносів, народу, культу, весільного обряду тощо).

Гід – провідник-фахівець, що знайомить туристів з визначними місцями.

Гім – груповий інклюзив-тур.

Готельна база – сукупність готелів та мотелів, розміщених на даній території.

Готельні мережі – форма об'єднання готельних підприємств для забезпечення економічної ефективності діяльності та конкурентоздатності на ринку послуг за рахунок високої якості обслуговування.

Готика (готичний стиль) – архітектурний і художній стилі середньовічної Західної і Центральної Європи (XII–XV ст.), що змінив романський стиль.

Д

Дальній туризм – туристична поїздка, що вимагає витрат часу на проїзд до місця призначення, вимагає більше чотирьох годин літаком, чотирьох днів автомобілем, 4–5 днів пароплавом.

Декор – система прикрас споруди або виробу.

Діаспора – будь-яке представництво етнічних одиниць за межами материнського етнічного регіону, котрі усвідомлюють свою генетичну або духовну з ним єдність.

Діяльність рекреаційна – дії, спрямовані на відновлення життєдайних сил людини впродовж лікування-профілактики, відпочинку-релаксації, туризму.

Духовна культура – система виробничих навиків, народних знань, традицій і звичаїв, які пов'язані з господарським, соціальним і сімейним життям людини, різними видами мистецтва, народної творчості, релігійними уявленнями й віруваннями. Як обов'язкова інформація вони передаються з покоління до покоління через оповідь, показ та через існуючі форми навчання і виховання.

Е

Екосистема – єдиний природний комплекс, утворений живими організмами та середовищем проживання.

Екскурсант – 1) тимчасовий відвідувач, який перебуває менше 24 год у країні або на об'єкті відвідання; 2) суб'єкт, учасник екскурсії. Е. класифікуються (диференціюються) залежно від контингенту екскурсійного обслуговування різних груп населення: за віком, родом занять, характером громадської діяльності, формою навчання, улюбленим заняттям, рівнем фахової підготовки тощо.

Екскурсія – 1) процес наочного сприйняття довкілля, особливостей природи, сучасних та історичних об'єктів, елементів побуту, визначних місць певного міста або регіону; 2) тематичний маршрут з метою відвідання визначних місць, певних об'єктів та місцевостей. Е. має свої ознаки (елементи): тривалість у часі (від однієї академічної години до однієї доби); наявність екскурсантів (групи або індивідів); наявність екскурсовода, що проводить екскурсії; показ екскурсійних об'єктів, первинність глядацьких вражень; пересування учасників Е. за укладеним маршрутом; цілеспрямованість показу об'єктів, розповіді екскурсовода; наявність певної теми.

Етнічна адаптація або акомодация – пристосування людини або етнічної групи до кліматичних, соціально-історичних, культурно-

побутових та інших чужих фізико-географічних та етнічних середовищ.

Етнічна самосвідомість – 1) усвідомлення людьми своєї причетності до певного народу, до конкретного етносу.

Етнічна територія – місце формування якогось етносу. Часто етнічна територія не збігається з державним кордоном.

Етнічні прикмети – комплекс характерних ознак, які вирізняють певний народ і його етнографічні групи з-поміж інших етносів, забезпечують його унікальність і стабільність розвитку.

Етнографічна група – локально-територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної і духовної культури, побуту, діалекту.

Етнографія – наука, що вивчає побутові та культурні особливості народів світу, проблеми їхнього виникнення та динаміку розвитку (етногенез), розселення та культурно-історичні взаємовідносини народів.

Етнос, народ – вища форма етнічного об'єднання людей, яка історично склалася на певній території на ґрунті спільного походження та на основі спільної території, мови, психічного складу, економічного життя, культури, побуту й самоусвідомлює себе.

Ж

Живопис – вид образотворчого мистецтва, художнє зображення видимого світу фарбами на будь-якій поверхні (полотні, дереві, папері тощо). Ж. поділяється на монументальний, станковий, театраль-но-декораційний та мініатюру, а також на жанри: побутовий, історичний, батальний, портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний.

З

Засоби розміщення – підприємства, які надають за плату послуги розміщення та інші послуги туристам, у тому числі в приватних квартирах, на дачах, віллах та інших приміщеннях, які здаються в оренду.

Звичай – це основна форма регулювання поведінки, правила поведінки, які склалися внаслідок їх практичного застосування протягом тривалого часу серед людей і уособлювали собою підсумок історичного досвіду та зародки майбутнього.

Зона рекреаційна – основна структурно-планувальна одиниця рекреаційного району зі сприятливими умовами для лікування, відпочинку та туризму.

I

Індустрія дозвілля – діяльність, спрямована на організацію розваг під час відпочинку людини.

Індустрія збереження національної спадщини – діяльність з охорони, відновлення й розвитку як міських, так і сільських ландшафтів (включаючи забудови); передбачає також використання природних, культурних та індустріальних об'єктів і територій для розвитку туризму.

Інтер'єр – в архітектурі внутрішній простір будинку.

Історико-географічна область – територія, яка відособлено складалась внаслідок історичних та фізико-географічних умов. В її склад можуть входити різні етнографічні групи та історико-етнографічні регіони.

Історико-етнографічний регіон – територія, що вирізняється комплексом етнокультурних прикмет (народною архітектурою, одягом, господарськими заняттями тощо) і сформувалась унаслідок ландшафтно-кліматичних, історичних особливостей та іншого.

Історико-культурна заповідна територія – історично сформована територія, в межах якої збереглася значна кількість об'єктів культурної спадщини.

Історико-культурний заповідник державного значення – комплекс (ансамбль) пам'яток, що має особливу культурну, історичну й наукову цінність, справив значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування, безпосередньо пов'язаний з видатними історичними подіями.

Історико-культурний потенціал – сукупна здатність наявних історико-культурних, природних, соціально-економічних та інших факторів і передумов забезпечувати включення культурної спадщини до соціально-економічного та культурного розвитку певної території.

Історико-культурні ресурси – система об'єктів та явищ культурної спадщини, у тому числі нематеріальної, які мають велике суспільне значення, можуть використовуватись або використовуються для задоволення духовних, пізнавальних і рекреаційних потреб людини та розглядаються як фактор економічного, соціального й гуманітарного розвитку суспільства.

Історико-культурні туристичні ресурси – це пам'ятки історії і культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в туристичній діяльності.

К

Карпатський єврорегіон – єврорегіон у Центральній Європі вздовж Карпатських гір, що об'єднує 19 прикордонних адміністративно-територіальних одиниць: України – Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську та Чернівецьку області; Польщі – Підкарпатське воєводство; Словаччини – Кошицький та Пряшівський краї; Угорщини – медьє Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Хевеш, Яс-Надькун-Сольнок та Сабольч-Сатмар-Берег; Румунії – повіти Біхор, Селаж, Сату-Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучава та Ботошань.

Комплекс гірськолижний – група взаємопов'язаних технологією обслуговування закладів (туристичні готелі, альпіністські табори, туристично-оздоровчі містечка й т. п.), об'єднаних на основі централізації спортивного та ін. видів культурно-побутового обслуговування, а також на основі єдиного архітектурно-планувального рішення.

Комплекс туристичний – сукупність об'єктів туристичного обслуговування, призначених для розміщення, організації харчування, відпочинку, організації культурно-видовищних заходів. К. т. включає: готель, ресторан із системою барів і буфетів, культурний центр (бібліотека, клуб, методичний кабінет, кіноконцертний і демонстраційний зали, радіоцентр, рекреаційні зали), спортивні приміщення і споруди, бюро обслуговування та ательє прокату.

Комплекси рекреаційні – 1) містобудівні утворення з різноманітним функціональним профілем, які складаються з рекреаційних закладів, об'єднаних єдиним архітектурно-планувальним вирішенням, загальною просторовою композицією і організацією обслуговування; 2) сукупність рекреаційних закладів місткістю понад 1 000 місць, які об'єднані однією функціональною програмою (туризм, лікування, відпочинок).

Консолідація – процес злиття відносно самостійних народів і їх великих підрозділів, переважно близьких за мовою і культурою, в єдину спільність.

Культура – сукупність матеріальних, духовних і нематеріальних цінностей, створених людством протягом його історії.

Курорт – місцевість, що характеризується значними рекреаційними ресурсами, розвиненою соціальною інфраструктурою та матеріальною базою туризму і є значним сегментом туристичного ринку.

Л

Лотель – рекреаційне підприємство, призначене для занять кінним туризмом і спортом. Організовується на діючих турбазах (турбазах-готелях), де створюються пункти прокату коней. Розміщується у складі рекреаційних комплексів, у зонах відпочинку тощо. Місткість – 150–500 місць.

М

Матеріальна культура – 1) сукупність усіх матеріальних цінностей, створених певною культурою; 2) об'єкти, які реально існують у просторі в певний часовий період (знаряддя праці, житло, одяг, будівлі, прикраси, дороги й засоби транспорту, зв'язку, культурні рослини та домашні тварини).

Меморіальні споруди – архітектурні споруди, призначені для увічнення пам'яті окремих осіб або для уславлення історичних подій.

Мистецтво – 1) одна з форм суспільної свідомості; 2) вид людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів; 3) художня творчість у цілому – література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-вжиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та інші види діяльності людини, об'єднані як художньо-образні форми відображення дійсності; 4) спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб.

Міграція – пересування етнічних груп у межах етнічної території (своїї або чужої). Можлива й міграція культур.

Міжкультурна комунікація – особливий вид комунікації, що припускає спілкування між носіями різних мов і різних культур.

Мовна сім'я – етнографічна класифікація мов народів світу та їх взаємозв'язок, що свідчить про спільне їх походження від одної прамови.

Мотель – підприємство готельного типу, що спеціалізується на прийомі й обслуговуванні туристів, які подорожують автотранспортом, має набір готельних послуг, повний комплекс технічного обслуговування. У М., крім комфортабельних номерів, туристам надаються місця для стоянки автомашин із відповідним обслуговуванням.

Звичайно в комплекс М. входять також ресторан, бар, зали для перегляду кіно- і відеофільмів, проведення конференцій, тренажерні та ігрові приміщення, басейн, тенісні корти і т. п. М., як правило, розташовуються уздовж основних туристичних автотрас.

Музеєфікація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення пам'яток історико-культурної спадщини в стан, придатний для екскурсійного відвідування та ін. культурно-освітнього використання.

Музеї історичні – музейні заклади, колекції та експонати яких розкривають історію розвитку суспільства.

Музеї художні – музейні заклади, колекції та експозиції яких відображають історію і сучасний стан образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва.

Музей-заповідник – музей, до складу якого входять розташовані на території заповідника історичні, етнографічні або архітектурні пам'ятки.

Н

Народна медицина – сукупність набутих народом упродовж віків знань про лікувальні препарати рослинного, тваринного й мінерального походження, гігієнічні навички, психічні діяння (замовляння), а також їх практичне застосування для збереження здоров'я і попередження хвороб.

Народна мораль – система усвідомлених і дотримуваних народом норм і правил, поглядів і уявлень, що регулюють поведінку людей.

Народний етикет – сукупність правил поведінки, ввічливості, котрі прийняті певним народом.

Народні знання – знання, набуті народом упродовж його історичного розвитку.

Народні музеї – культурно-освітні установи, створені за ініціативою та участю населення на громадських засадах.

Народність – 1) перша етнічна спільність людей, яка виникла в результаті злиття різних племен, що об'єднались не за кровноспорідненими ознаками, а за територіально-сусідськими; 2) приналежність до певного народу.

Населення – сукупність людей, що постійно живуть у межах якоїсь конкретно вказаної території (район, місто, область, частина країни, країна, континент чи вся земна куля тощо).

Національна культура – синтез культур різних класів, соціальних верств і груп відповідного суспільства.

Національна меншина або етнічна група – частина етносу, що проживає за межами своєї території.

Національність – приналежність до певної нації.

Національний парк – відносно велика за площею територія (акваторія) з особливо цінними природними ландшафтами й об'єктами.

Нерухомий об'єкт культурної спадщини – об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності.

О

Об'єкт екскурсійний – матеріальна основа екскурсійного показу. О. е. підрозділяються на історичні, археологічні, архітектурні, документальні пам'ятки, пам'ятки мистецтва. За змістом вони бувають однопланові, багатопланові; за функціональним призначенням – основні й додаткові (супровідні). За ступенем збереження – збережені, перелаштовані, такі, що реконструюються.

Об'єкти культурної спадщини – визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду й зберегли свою автентичність.

Об'єкти культурної спадщини архітектури – окремі будівлі, архітектурні споруди, що повністю або частково збереглися в автентичному стані й характеризуються відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів.

Об'єкти культурної спадщини садово-паркового мистецтва – поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами.

Обряд – 1) узвичаєне, обов'язкове символічне дійство, приурочене до відзначення найбільш важливих подій у житті людського

колективу, родини чи навіть окремої події; 2) традиційні символічні дії, що в образній формі виражають соціально визначні події в житті людини та соціуму.

Обрядові пісні – це пісні, які виконувались під час різних народних свят та обрядів. Ці пісні тісно зв'язані з язичницькими віруваннями.

Обрядовість – сукупність обрядів, усталених символічних дійств, якими супроводжується громадське чи сімейно-побутове життя.

Орнамент – візерунок, побудований на ритмічному повторенні геометричних елементів або стилізованих рослинних чи тваринних мотивів. Орнамент виконується засобами живопису, малюнка, скульптури, вишивки.

Охорона культурної спадщини – система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіянню шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини.

II

Пам'ятка культури – визначна споруда, археологічний об'єкт або витвір мистецтва, що є частиною культурного надбання (культурної спадщини) країни, людства загалом (пам'ятка історії, літератури, мистецтва, мови, права і т. п.) і охороняється законом.

Пам'ятки всесвітньої спадщини – сьогодні в список пам'яток всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, який щорічно доповнюється, внесено близько 500 різних об'єктів, розташованих у десятках країн. До цього документа включають культурні пам'ятки, що відповідають таким критеріям: становлять унікальний ансамбль; свого часу значно вплинули на життя країни; служать свідченням зниклої цивілізації; ілюструють певний важливий період в історії держави; являють собою унікальний приклад традиційного способу життя; пов'язані з ідеями або віруваннями, що мають всесвітнє значення. Своєю чергою природні об'єкти повинні: ілюструвати будь-який етап еволюції землі; наочно відобразити сучасні геологічні процеси; являти собою унікальні природні об'єкти, виняткові за своєю красою; бути місцем

перебування зникаючих видів рослин і тварин. Низка пам'яток все-світньої спадщини, включених до Списку, відповідають декільком названим критеріям. З метою збереження довкілля та культурних здобутків людства світове співтовариство активно й цілеспрямовано об'єднує зусилля для охорони всесвітньої природної та культурної спадщини.

Пам'ятки мистецтва – визначні твори монументального, образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва.

Пережиток – явище, яке чуже сучасному станові громадського й культурного життя, є наслідком пройденого етапу і яке зберігається членами якоїсь етнічної спільноти за звичкою або з наслідування. Пережитки часто несуть у собі залишки стародавніх обрядів, звичаїв, які відігравали колись визначну роль у суспільному житті.

Побут – специфічні форми поведінки людини в її повсякденному житті, у взаємовідносинах між людьми, а також способи застосування людьми предметів, що служать їм для задоволення матеріальних і духовних потреб (громадський, сімейний і домашній побут).

Поїздка культурно-пізнавальна – туристична подорож з метою широкого ознайомлення з культурою країни, участі у фестивалях мистецтв.

Поховальні обряди – сукупність дій, пов'язаних із похованням померлого члена роду, сім'ї, які мають постійний традиційний характер.

Р

Район гірськоспортивний – система гірських центрів, що об'єднуються мережами культурно-побутового й транспортного обслуговування на основі загальних фізико-географічних умов. Для визначення оптимального середовища важливого значення набувають оцінки висоти місцевості, кліматичних умов, рельєфу.

Район туристичний – територія, на якій зосереджені туристичні ресурси, розміщені туристичні комплекси й заклади (наприклад, райони Карпат, Криму).

Ратуша – 1) орган міського самоврядування в ряді європейських країн, а також будинок, у якому він розміщений; 2) будівля міського самоврядування в європейських країнах. Архітектурний тип ратуші склався у XII–XIV ст. і мав елементи фортечного й культового зодчества.

Релігія – 1) погляди та уявлення, в основі яких лежить віра в існування надприродних сил – богів, духів, душ, у їхнє панування над світом; 2) та чи інша віра; віросповідання; 3) віра, особлива форма усвідомлення світу, яка не потребує обґрунтування і доказів.

Реставрація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності.

Ресурси туристичні – сукупність природних та антропогенних (культурно-історичних, соціально-економічних) об'єктів, що визначають цільові програми туристичної діяльності.

Ритуал – 1) послідовне виконання обрядів, які супроводжуються відзначенням певного святкового дня чи релігійної відправи; 2) сукупність обрядів, що доповнюють релігійну відправу і становлять її зовнішнє оформлення.

Т

Традиція – 1) досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління; 2) передача досвіду, звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління; 3) явище матеріальної або духовної культури, соціального або сімейного життя, яке свідомо передається від покоління до покоління з метою підтримки життя нації.

Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без заняття оплачуваною діяльністю. Т. – форма розумового та фізичного виховання, що реалізується через гуманітарно-соціальні функції туризму. Функції туризму:

– виховна – формує відчуття колективізму, моральних та етичних цінностей;

– освітня – поповнення та закріплення знань з питань краєзнавства, природознавства, топографії, рекреації; знайомство з культурою й традиціями країн і народів світу тощо;

– оздоровча – дотримання оптимального режиму фізичних навантажень, використання сприятливого впливу природних факторів на стан організму, дотримання правил особистої та громадської гігієни, розвиток адаптивних можливостей, підтримка організму на належному рівні фізичної підготовки;

– спортивна – створення бази загальної фізичної підготовки, спеціальна підготовка з туристичної техніки, досягнення максимальних результатів у туризмі.

Т. – популярна форма організації відпочинку, проведення дозвілля, пізнання рідного краю, навколишнього середовища, знайомства з історією, культурою й традиціями певної країни.

Т. – галузь господарства з обслуговування людей, які тимчасово перебувають поза місцем свого постійного проживання.

Т. Здійснює активний вплив на економіку регіону, де розвивається, на його соціальний та гуманітарний розвиток.

Туризм гірський – походи, що передбачають проходження маршрутів пішки по гірській місцевості, подолання перевалів вищих за 3 000–3 500 м., проходження скелястих ділянок, крутих схилів, льодовиків, гірських річок. Оптимальний час проведення – літо. Спорядження – льодоруби, високогірні черевики, скельні гачки, мотузки. Заняття Т. Г. Вимагає хорошої фізичної та технічної підготовки, знання психології спілкування в малих групах тощо.

Туристичні ресурси – сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста.

Туристичний комплекс – замкнена мережа споруд, що призначені для обслуговування туристів і мають базу для ночівлі (готелі, мотелі тощо), базу для харчування (ресторани, кафе, бари та ін.) та базу для додаткових послуг, у т. ч. споруди, які забезпечують туристам можливість користуватися природними благами (обладнані пляжі, оглядові майданчики тощо), а також спортивні й розважальні об'єкти (стадіони, спортивні майданчики, басейни, кінотеатри та ін.).

Туристичний комплекс відпочинку – заклад відпочинку, розрахований на багатоденне перебування туристів на початку подорожі або після її закінчення. Розміщується з урахуванням структури запланованого маршруту (бажано в пункті, що знаходиться на етапі завершення маршруту) та сприятливих природних умов. Формується з урахуванням необхідного набору туристичних підприємств та різних видів обслуговування туристів.

У

Урбанізація – 1) історичний процес швидкого зростання старих і появи нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й куль-

турному житті суспільства; 2) надання чому-небудь рис, особливостей, характерних для міста; 3) стирання меж між містом і селом у результаті розповсюдження стандартного типу міської культури.

Ф

Фестиваль – 1) показ, перегляд кращих досягнень різних видів мистецтва; 2) масове святкування.

Фреска – 1) живописний твір, виконаний водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці; 2) картина, написана фарбами (водяними або на вапняному молоці) по свіжій вогкій штукатурці.

Х

Храм – культова будівля для виконання релігійних обрядів, богослужіння. Основні типи храмів: християнські церкви, костьоли, мусульманські мечеті, буддійські пагоди та ін.

Ц

Центр гірськоспортивний – туристичне підприємство, розміщене в горах, із централізованою системою спортивно-оздоровчих споруд, культурно-масового та комунально-господарського обслуговування, що мають єдину архітектурно-планувальну структуру.

Центр лікувально-оздоровчий – сукупність рекреаційних закладів, що забезпечують виконання програми лікування.

Центр спортивно-оздоровчий – сукупність рекреаційних закладів, що забезпечують виконання програми фізичного відновлення життєдіяльності людини.

Центр туристичний – 1) місце відпочинку туриста, яке об'єднує всі його рекреаційні можливості: природні, культурно-історичні, екологічні, етнічні, соціально-демографічні, інфраструктури; 2) місце, що має цінні пам'ятки культури, історії, архітектури, розвинену систему туристичних закладів, підприємств торгівлі й громадського харчування, заклади культури та спорту.

Церква – 1) культова споруда для проведення богослужінь та обрядів у християнській релігії; 2) релігійна організація духівництва й віруючих, об'єднана спільністю вірувань та обрядовості.

Я

Ярмарки – 1) періодичні торги, що провадяться в певному місці й у певний час; 2) торг, який влаштовується регулярно, у певну пору

року й у певному місці для продажу й купівлі товарів. За складом учасників розрізняють: всесвітні, міжнародні, регіональні, національні, місцеві.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО КУРСУ «ІКСКЄ»

1. Дайте характеристику Карпат з точки зору фізичної географії.
2. Дайте характеристику Карпат з погляду політико-географічного розташування.
3. Дайте загальну характеристику Українських Карпат.
4. Дайте визначення «Карпатський єврорегіон».
5. Охарактеризуйте Карпатський єврорегіон (КЄ) як історичну, історико-культурну та економічну спільноту.
6. Наведіть приблизний план історичної характеристики регіону чи країни.
7. Назвіть основні критерії, яким повинна відповідати історична характеристика регіону з точки зору туризму.
8. Поясніть термін «меморіальна історія».
9. Назвіть основні критерії, яким повинна відповідати «меморіальна історія» з точки зору туризму.
10. Дайте характеристику двом основним типам історичної інформації в туризмі: «розповідь» і «картина».
11. Що таке «інтрига» в історичній інформації? Які є способи її побудови?
12. Всебічно охарактеризуйте економічні умови розвитку туризму.
13. У чому відмінність методичних підходів вивчення економічних умов в туристичному країнознавстві від економічної географії і комплексного країнознавства?
14. Назвіть провідні галузі туристичної інфраструктури. Зробіть короткий план характеристики кожної з провідних галузей туристичної інфраструктури.
15. Назвіть чотири основні групи галузей сфери послуг у туристичному країнознавстві, дайте їм коротку характеристику.
16. Розкрийте на конкретних прикладах особливості галузевого складу: а) індустрії розваг; б) індустрії дозвілля; в) індустрії охорони здоров'я; г) індустрії спорту.
17. Наведіть план вивчення будь-якої галузі економіки.

18. Охарактеризуйте особливості методики вивчення промисловості в туристичному країнознавстві.
19. Назвіть риси схожості й відмінності підприємств народних промислів і ремесел. Поясніть на конкретних прикладах.
20. Яким є значення ремесел у розвитку туризму?
21. Що таке «галузь міжнародної спеціалізації»? У чому виявляється міжнародна спеціалізація країни чи регіону в туризмі?
22. Чим відрізняється характеристика економічного потенціалу регіону з точки зору «регіоналістики» і туризму?
23. Наведіть приблизний план характеристики економічного розвитку регіону з точки зору туризму.
24. Дайте визначення терміну «туристична інфраструктура», включаючи конкретні галузі.
25. Охарактеризуйте склад компонентів, які входять до індустрії розваг та індустрії дозвілля.
26. Що включає в себе індустрія охорони здоров'я?
27. Дайте туристичну характеристику компонентів сільського господарства як об'єкта туристичної інфраструктури.
28. Поясніть термін «культура» з точки зору туристичної характеристики.
29. Чому художня культура на відміну від інших напрямів являє головну цікавість для туризму?
30. Що означає термін «населення» країни?
31. Наведіть розгорнений план характеристики населення.
32. Що включає демографічна характеристика населення країни?
33. Обґрунтуйте план характеристики народів країни.
34. У чому полягає країнознавчий сенс расового складу населення?
35. Які типи спільностей виділяються при характеристиці етнографічного складу країни. Наведіть приклади.
36. Розкажіть про роль мови – елемента класифікації народів світу чи регіону.
37. Який взаємозв'язок поліетнічного й поліконфесійного складу населення і туризму. Поясніть на конкретних прикладах.
38. Що таке історична характеристика в країнознавстві?
39. Які критерії відбору історичного матеріалу при складанні історико-країнознавчої характеристики в туризмі?
40. Наведіть приблизний план історичної характеристики країни.
41. Перерахуйте й поясніть основні потреби туристів в історії.

42. Сформулюйте сукупність тем в історико-країнознавчій характеристиці.
43. Сформулюйте уявлення про етнографічну культуру країни.
44. У чому полягає методика вивчення мови як компонента культури в туристичному країнознавстві?
45. Охарактеризуйте роль релігії як компонента художньої культури й одночасно як умови розвитку туризму.
46. Поясніть сенс поняття «мистецтво».
47. Дайте розгорнений план характеристики мистецтва регіону країни.
48. Поясніть на прикладах методику характеристики мистецтва одного з регіонів країни КЄ.
49. Назвіть основні види мистецтва в туристичному регіонознавстві, охарактеризуйте їх.
50. У чому полягає відмінність понять «художній стиль» і «художній канон»? Поясніть на прикладах.
51. Поясніть сенс поняття «традиції» у художній культурі.
52. Назвіть основні типи традицій і охарактеризуйте їх роль у туристичному регіонознавстві.
53. Дайте характеристику основних форм реалізації традицій.
54. Що таке національне традиційне мистецтво? Наведіть приклади на базі країн КЄ.
55. Охарактеризуйте основні риси народної творчості як компонента художньої культури.
56. Що є продуктом діяльності майстра в народній творчості? Чим твір народної творчості відрізняється від витвору мистецтва?
57. Розкрийте на конкретних прикладах методику характеристики основних видів народної творчості.
58. Всебічно охарактеризуйте сучасну масову культуру?
59. Висвітліть основні напрями методики вивчення масової культури в туристичному країнознавстві регіону.
60. Дайте загальну характеристику Карпатського регіону Республіки Польща.
61. Дайте загальну характеристику Карпатського регіону Словаччини.
62. Дайте загальну характеристику Карпатського регіону Угорщини.
63. Дайте загальну характеристику Карпатського регіону Румунії.

64. Дайте загальну характеристику Карпатського регіону України.
65. Дайте загальну характеристику етнонаціонального складу Карпатського регіону Республіки Польща.
66. Дайте загальну характеристику етнонаціонального складу Карпатського регіону Словаччини.
67. Дайте загальну характеристику етнонаціонального складу Карпатського регіону Угорщини.
68. Дайте загальну характеристику етнонаціонального складу Карпатського регіону Румунії.
69. Дайте загальну характеристику етнонаціонального складу Карпатського регіону України.
70. Дайте загальну характеристику основних традицій і звичаїв, народних свят, традиційних масових заходів атракційного характеру Карпатського регіону Республіки Польща.
71. Дайте загальну характеристику основних традицій і звичаїв, народних свят, традиційних масових заходів атракційного характеру Карпатського регіону Словаччини.
72. Дайте загальну характеристику основних традицій і звичаїв, народних свят, традиційних масових заходів атракційного характеру Карпатського регіону Угорщини.
73. Дайте загальну характеристику основних традицій і звичаїв, народних свят, традиційних масових заходів атракційного характеру Карпатського регіону Румунії.
74. Дайте загальну характеристику основних традицій і звичаїв, народних свят, традиційних масових заходів атракційного характеру Карпатського регіону України.
75. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Краків (РП) як туристичного центру.
76. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Братислава (Словаччина) як туристичного центру.
77. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Дебрецен (Угорщина) як туристичного центру.
78. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Сигет (Румунія) як туристичного центру.
79. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Бая-Маре (Румунія) як туристичного центру.
80. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Львів як туристичного центру.

81. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Ужгород як туристичного центру.
82. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Чернівці як туристичного центру.
83. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Мукачеве як туристичного центру.
84. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Івано-Франківськ як туристичного центру.
85. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Коломия як туристичного центру.
86. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Галич як туристичного центру.
87. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Рогатин як туристичного центру.
88. Дайте схематичну історико-культурну характеристику м. Моршин як туристичного центру.

ОСНОВНА Й ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Андрієва Ю. Цілюща купіль Європи / Ю. Андрієва // Міжнародний туризм. – 2006. – № 1. – С. 52–54.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990) : монографія / В. І. Акуленко. – К. : Вища школа, 1991. – 274 с.
3. Безносюк В. Туризм і його місце в соціально-економічному розвитку України / В. Безносюк // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 232–235.
4. Бирюков И. Д. Чехословакия: люди и годы / И. Д. Бирюков. – М. : Политиздат, 1986. – 271 с.
5. Большой Глоссарий терминов международного туризма / под ред. М. Б. Биржакова, В. И. Никифорова. – С. Пб. : Издательский дом Герда, 2006. – 936 с.
6. Бондарева Е. Краков: дорогой королей / Е. Бондарева // Уик-енд. – 2008. – № 11. – С. 48–53.
7. Бородавка Л. Українські Карпати. Подорож // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2006. – № 13. – С. 8–10.
8. Бредник Т. Шість днів у Карпатах – подорож у дивосвіт / Т. Бердник // Туризм сільський зелений. – 2008. – № 4. – С. 23–26.
9. Будько Є. «Буковель», де перезимувати літо? / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2008. – № 3. – С. 150–152.
10. Будько Є. Вода із серця Угорщина / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2001. – № 3. – С. 50–51.
11. Будько Є. Словаччина – незнайома сусідонька / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2006. – № 4. – С. 56–60.
12. Будько Є. Угорщина. Застиглий у камені бал / Є. Будько // Міжнародний туризм. – 2005. – № 1. – С. 86–89.
13. Бужко Є. Закопане в снігах / Є. Бужко // Міжнародний туризм. – 2002. – № 6. – С. 26–27.
14. Варивода І. Курорти Прикарпаття / І. Варивода, В. Кушнір. – К. : Здоров'я, 1989. – 158 с.
15. Великочий В. Івано-Франківщина туристична : навчально-методичне видання / В. Великочий. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2011. – 120 с.
16. Верес В. Скарби прикарпатського лісу / В. Верес. – Ужгород : Карпати, 1988. – 84 с.
17. Веселовська Ю. Місто Краків з легенд / Ю. Веселовська // Міжнародний туризм. – 2008. – № 1. – С. 144.
18. Виноградов В. Н. Распад Австро-Венгрии и Румыния / В. Н. Виноградов // Словяноведение. – 2010. – № 1. – С. 3–11.
19. Газін В. П. Словацька Республіка / В. П. Газін, С. А. Копилов // Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002 роки. – К., 2004. – С. 461–467.

20. Головін Ю. Угорщина в 1944–2007 рр. / Ю. Головін // Історія України. – 2008. – № 6. – С. 2–4.
21. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX–30-ті роки XX ст.) / Г. Горинь. – К. : Наукова думка, 1993. – 200 с.
22. Горобець І. Близькі перспективи Славського / І. Горобець // Міжнародний туризм. – 2006. – № 5. – С. 120.
23. Данилюк А. Скарби народної архітектури Гуцульщини : етнографічний нарис / А. Данилюк. – Л. : Логос, 2000. – 135 с.
24. Досвід організації сільського туризму Угорщини, Румунії, Росії та Білорусії // Туризм сільський зелений. – 2009. – № 2. – С. 35–40.
25. Дробот І. Карпатська Україна і Європейський світ: спроба відродження державності / І. Дробот. – К., 1999. – 49 с.
26. Дружинин В. П. По дорогам Венгрії: очерки / В. П. Дружинин. – Л., 1983. – 94 с.
27. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму / В. К. Євдокименко. – Чернівці : Прут, 1985. – 120 с.
28. Емельянов В. Куда и зачем едут в Польшу / В. Емельянов // Туризм : практика, проблемы, перспективы. – 2007. – № 8. – С. 64–65.
29. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К., 2006. – 372 с.
30. Єрємін А. Чари голубого Дунаю / А. Єрємін // Високий замок. – 2006. – 11 травня. – С. 5.
31. Жирак Л. Активний туризм для неповносправних осіб у Польщі / Л. Жирак // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2010. – № 12. – С. 90–96.
32. Задорожний О. Словакия: когда лыжи уже не едут / О. Задорожний // Мир туризма. – 2006. – № 5. – С. 68–72.
33. Заповідні екосистеми Карпат / [С. Стойко, Е. Гадач, Т. Шимон, С. Михалик] ; за ред. С. М. Стойка. – Львів : Світ, 1991. – 248 с.
34. Зорин И. Энциклопедия туризма / И. Зорин, В. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 365 с.
35. Исламов Т. М. Венгрия в эпоху дуализма (1867–1900 гг.) / Т. М. Исламов // Краткая история Венгрии. – М., 1991. – С. 218–246.
36. Кабиш С. Золотий ланцюжок Угорщини / С. Кабиш // Міжнародний туризм. – 2006. – № 1. – С. 52–54.
37. Каначинська С. Сусідка, близька й далека / С. Каначинська // Дзеркало тижня. – 2006. – № 42. – 4 листопада. – С. 23.
38. Стойко С. Карпатський заповідник / С. Стойко, Д. Саїк, К. Татаринів. – Ужгород : Карпати, 1982. – 128 с.
39. Каткова Т. Г. Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження культурної спадщини: правові аспекти / Т. Г. Каткова. – Х. : Титул, 2007. – 180 с.
40. Кіндрачук Н. Традиції та звичаї в календарній обрядовості жителів Карпатського єврорегіону / Н. Кіндрачук // Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу : матеріали Міжнародної конференції «Одеські етнографічні читання». – Одеса, 2011. – С. 139–144.

41. Козлова С. Карпати и «Буковель» вне конкуренции / С. Козлова // *Новости турбизнеса*. – 2007. – № 18. – С. 40.
42. Кириченко О. Угорщина. Теплий келих здоров'я / О. Кириченко // *Міжнародний туризм*. – 2005. – № 1. – С. 80–85.
43. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні : навчальний посібник / В. Кифяк. – Чернівці, 2003. – 312 с.
44. Король І. Угорська революція 1956 року. Початок краху прорадянських тоталітарних режимів / І. Король. – Ужгород, 2003. – 199 с.
45. Короп М. Можна без кордонів, або Татранські мандри / М. Короп, А. Пирогів // *Міжнародний туризм*. – 2005. – № 1. – С. 76–79.
46. Короп М. Водиця із Криниці / М. Короп, А. Пирогів // *Міжнародний туризм*. – 2002. – № 6. – С. 30–33.
47. Комендар В. Зелені перлини Карпат / В. Комендар, П. Скунець, М. Гнатюк. – Ужгород : Карпати, 1985. – 88 с.
48. Коротка історія Чехії і Словаччини / [П. С. Федорчак, А. В. Крюков, І. Я. Любінець та ін.]. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 170 с.
49. Коротков В. Польща свежим взглядом / В. Коротков // *Турбизнес для профессионалов*. – 2007. – № 18. – С. 78–79.
50. Короткова Э. К. Социалистическая республика Румыния. Основы государственного строя / Э. К. Короткова, М. Г. Мойсеенко, Б. А. Страшун. – М., 1977. – 304 с.
51. Культурна спадщина людства: збереження та використання : навчальний посібник / [В. І. Акуленко, І. П. Магазинщикова, М. І. Моздир, О. О. Тарасенко] ; за ред. І. П. Магазинщикової. – Львів, 2002. – 160 с.
52. Куш П. Ні кроку без легенди: туризм Польщі / П. Куш // *Україна молода*. – 2009. – 8 квітня. – С. 12.
53. Левшунова Н. Мандрівка Карпатами унікальним трамвайчиком / Н. Левшунова // *Новости турбизнеса*. – 2008. – № 22. – С. 40.
54. Лепіх Я. Багатство як дзеркало головогупства: курортні ресурси Карпатського регіону України / Я. Лепіх // *Українське слово*. – 2011. – № 18. – 4 травня. – С. 8–16.
55. Лукьянов Ф. Город семи ветров: венгерский город Печ как культурная столица европы / Ф. Лукьянов // *Эхо планеты*. – 2010. – № 18. – С. 44–47.
56. Луцький В. Активний туризм в Українських Карпатах / В. Луцький // *Вісник Прикарпатського університету*. – Івано-Франківськ, 2011. – № 12. – С. 101–107.
57. Малко Р. Мальоване диво, або Українські храми в Румунії / Р. Малко // *Міжнародний туризм*. – 2004. – № 6. – С. 78–83.
58. Мандрик І. О. Проблеми відновлення державності Угорщини на першому етапі дуалізму (1867–1890 рр.) / І. О. Мандрик. – Ужгород, 1997. – 200 с.
59. Максименко С. Туристская деятельность: междунар.-правов. Аспекты / С. Максименко. – Одесса : Латстар, 2001. – 175 с.
60. Міщенко О. Розподіл Польщі. Польща в іноземних політико-правових системах: ХІХ – поч. ХХ ст. / О. Міщенко // *Політико-правова система Польщі*

в період від Шляхетської республіки до II Польської республіки / О. Міщенко ; [наук. ред. М. В. Костицький]. – Львів, 1995. – С. 48–68.

61. Недашковская Н. Рекреационная система Советских Карпат : монографія / Н. Недашковская. – К. : Вища шк., 1983. – 117 с.

62. Неедлы З. История чешского народа / З. Неедлы. – М., 1956. – Т. 1. – 352 с.

63. Нестерук Ю. Рослинний світ Українських Карпат. Черногора. Екологічні мандрівки / Ю. Нестерук. – Львів : Бак, 2003. – 520 с.

64. Овчар Д. З висоти Високих Татр. (Польські Татри, м. Закопане) / Д. Овчар // Карпати, туризм, відпочинок. – 2007. – № 9. – С. 70–77.

65. Пакош І. Країна вин, паприки і голубого Дунаю / І. Пакош // Високий замок. – 2009. – 22 серпня. – С. 13.

66. Панкова Є. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / Є. Панкова. – К. : Альтерпрес, 2003. – 352 с.

67. Парипа П. Бескидське Закарпаття. Мальовничі Бещади притягують туристів не лише своєю природою і сервісом, а й українським духом / П. Парипа // Галичина. – 2011. – № 156–157. – 20 жовтня. – С. 8.

68. Петерс И. А. Внешняя политика Чехословакии (1945–1960) / И. А. Петерс. – К. : Наукова думка, 1976. – 216 с.

69. Петренко І. 9 кроків на Говерлу / І. Петренко // Український тиждень. – 2011. – № 31. – 29 липня – 4 серпня. – С. 62–65.

70. Пендзей І. Соціально-економічні та політичні перетворення в Угорщині (1988–1990 рр.) / І. Пендзей // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 17. – С. 87–93.

71. Пирогів А. Золота купіль Словаччини / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2002. – № 1. – С. 28–33.

72. Пирогів А. Угорщина у горщику та в плящі / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 1999. – № 5. – С. 50–53.

73. Пирогів А. Запрошуємо до Східної Словаччини! Татранські мандри / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2001. – № 6. – С. 18–21.

74. Пирогів А. Угорщина. Ой, сусідко! / А. Пирогів // Міжнародний туризм. – 2004. – № 4. – С. 24–28.

75. Польша на путях развития и утверждения капитализма: конец XVIII – 60-е годы XIX в. / [Л. А. Обушенкова, Т. Ф. Федосова, В. А. Дяков и др.]. – М. : Наука, 1984. – 295 с.

76. Пономарьов А. Українська етнографія : курс лекцій / А. Пономарьов. – К. : Либідь, 1994. – 317 с.

77. Прохасько М. За горами гори (Польські Карпати Бескиди) / М. Прохасько // Карпати, туризм, відпочинок. – 2007. – № 2. – С. 35–40.

78. Пустинникова І. Фреска про румунську Буковину (Сучава – румунське місто) / І. Пустинникова // Карпати, туризм, відпочинок. – 2008. – № 2. – С. 72–80.

79. Пушкаш А. И. Внешняя политика Венгрии (1918–1927) / А. И. Пушкаш. – М. : Наука, 1981. – 369 с.

80. Седик О. Велика Малопольща / О. Седик // Міжнародний туризм. – 2005. – № 1. – С. 76–79.
81. Седик О. Мандрівники цікавляться не лише Закарпаттям, «де Тиса круто в'ється», а й озером Тиса в Угорщині / О. Седик // Демократична Україна. – 2009. – 9 січня. – С. 15.
82. Седик О. Велика Малопольща / О. Седик // Міжнародний туризм. – 2006. – № 1. – С. 76–79.
83. Сидоренко В. Польща. Краків – Вроцлав – Закопане / В. Сидоренко // Міжнародний туризм. – 2005. – № 5. – С. 16–20.
84. Сітницький Ю. Мандрівки по Карпатах: популярні туристичні маршрути по Українських Карпатах : путівник / Ю. Сітницький. – Л. : Біблос-Брук, 1993. – 96 с.
85. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
86. Собашко В. Дорогами і стежками Карпат : путівник / В. Собашко. – Л. : Центр Європи, 2003. – 328 с.
87. Соколов Н. Твердыня польского гонора / Н. Соколов // Вокруг света. – 2008. – № 4. – С. 26–42.
88. Соколова Е. Будапешт и его окрестности / Е. Соколова // Заграница. – 2006. – № 19. – С. 7.
89. Соловьева О. Три горнолыжные страны / О. Соловьева // Заграница. – 2007. – № 47. – Декабрь. – С. 8–9.
90. Стецюк О. В. Розвиток мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури Карпатського регіону / О. В. Стецюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Географія». – Тернопіль, 2006. – № 1. – С. 81–86.
91. Стецюк О. В. Сучасні тенденції розвитку готельної субгалузії туристичного комплексу України і її Карпатського регіону / О. В. Стецюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Географія». – Тернопіль, 2005. – № 2. – С. 161–165.
92. Стойко С. Заповідники та пам'ятки природи Українських Карпат / С. Стойко. – Л., 1966. – 144 с.
93. Стойко С. Заповідні екосистеми Карпат / С. Стойко, Е. Гадач, Т. Шимон, С. Михалик. – Львів: Світ, 1991. – 248 с.
94. Стойко С. Карпати очима допитливих : нарис / С. Стойко. – Л. : Каменярь, 1976. – 96 с.
95. Терлецький В. Ботанічні скарбниці Карпат / В. Терлецький, С. Фодор, Я. Гладун. – Ужгород : Карпати, 1985. – 136 с.
96. Трубников В. Крах «операції Полонія» 1980–1981 рр. / В. Трубников. – К. : Держполітвидав, 1987. – 237 с.
97. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід : монографія / [В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан та ін.] ; за заг. ред. Ю. Лебединського, В. Вакуленка, І. Валентюк та ін. – К. : К.І.С., 2003. – 176 с.

98. Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій / Д. І. Ткач. – К. : МАУП. – 2004. – 480 с.
99. Трошина А. Венгрия. То, о чем мечтали / А. Трошина // Уик-энд. – 2006. – № 10. – С. 6–12.
100. Федорченко В. К. Туристичний словник-довідник : навчальний посібник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.
101. Фоменко Н. Рекреаційні ресурси та курортологія : підручник. – Івано-Франківськ : Ін-т менеджменту та економіки, 2001. – 240 с.
102. Фридман М. В. Румынская художественная культура второй половины XIX в. и русско-румынские культурные связи / М. В. Фридман. – М., 1980. – Вып. 6. – 173–201.
103. Чукут С. А. Генеза духовної культури (управлінський вимір) : монографія / С. А. Чукут. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 256 с.
104. Шаров В. На захід від Карпат / В. Шаров // Україна. – 2008. – № 7–8. – С. 26–33.
105. Шпіря Н. Закарпаття – маленька Швейцарія / Н. Шпіря // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2011. – № 32. – С. 12–15.
106. Шумило В. Етапи політичного розвитку Словаччини в 90-х роках ХХ ст. / В. Шумило // Історичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 87–95.
107. Шумило В. Словаччина в період закладання основ демократичного устрою (1989–1992 рр.) / В. Шумило // Історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 32–42.
108. Яровий В. Польща / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 232–366.
109. Яровий В. Румунія / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 366–430.
110. Яровий В. Угорщина / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 430–516.
111. Яровий В. Чехія і Словаччина / В. Яровий // Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. – К. : Генеза, 2005. – С. 516–646.

ДОДАТКОВА

112. Акуленко В. Охорона скарбів як пам'яток історії та культури у внутрішньому і міжнародному праві / В. Акуленко // Пам'ятки України. – 2003. – № 4. – С. 52–61.
113. Адаменко О. Геоекологічні дослідження регіональних рекреаційних зон Українських Карпат / О. Адаменко, В. Кравців // Дослідження передкризових екологічних ситуацій в Україні : зб. наук. праць. – К., 1994. – С. 101–120.

114. Великочий В. С. Розвиток туризму в Галичині й Прикарпатті / В. С. Великочий // Україна: 20 років незалежності / [ред. М. Б. Бучка та ін.]. – Івано-Франківськ ; Надвірна, 2011. – С. 202–209.
115. Верес В. Зелене намисто Карпат / В. Верес. – Ужгород : Карпати, 1989. – 105 с.
116. Воскресенский В. Ю. География туристических ресурсов мира / В. Ю. Воскресенский // Международный туризм : учебное пособие – М., 2006. – С. 52–211.
117. Генсірук С. Ліси Західного регіону України / С. Генсірук, М. Нижник, Л. Копій. – Л., 1998. – 407 с.
118. Голояд Б. Еколого-рекреаційний напрям розвитку – важлива складова оптимізації інфраструктури Карпатського регіону / Б. Голояд // Науковий вісник. – 2000. – № 2. – С. 66–71.
119. Гетьман В. Курортна галузь на теренах Карпат / В. Гетьман // Зелені Карпати. – 2002. – № 12. – С. 20–25.
120. Гетьман В. Курортно-рекреаційні системи Українських Карпат / В. Гетьман // Український географічний журнал. – 1999. – № 3. – С. 34–37.
121. Гетьман В. Сучасний стан і перспективи розвитку курортної справи в Карпатському регіоні / В. Гетьман // Гори і люди (у контексті сталого розвитку) : матеріали міжнар. конф. – Рахів, 2002. – С. 39–41.
122. Долгопола Г. Рекреаційні ресурси Івано-Франківщини / Г. Долгопола // Науковий вісник. – 2000. – № 2. – С. 69–70.
123. Запрошуємо у Карпати: фотоальбом / упоряд. Л. Годований, І. Семенюк. – Ужгород : Карпати, 1984. – 136 с.
124. Іванов С. В. Проблеми створення й організації роботи органів охорони культурної спадщини на регіональному рівні / С. В. Іванов // Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України : матеріали конф. (м. Київ, 18–19 квіт. 2002 р.) – К. : Стилос, 2002. – С. 72–76.
125. Каткова Т. Г. Організація діяльності Інтерполу в Україні щодо розшуку культурних цінностей / Т. Г. Каткова // Право і безпека. – 2006. – № 3. – С. 22–25.
126. Каткова Т. Г. Право на вільний доступ до культурної спадщини: вітчизняний та зарубіжний досвід / Т. Г. Каткова // Науковий вісник Юридичної академії внутрішніх справ : зб. наук. праць. – 2005. – № 4 (24). – С. 166–169.
127. Коробейнікова Я. Рекреаційні ресурси Долинського району / Я. Коробейнікова, Г. Долгопола // Національні природні парки: проблеми становлення і розвитку. – Яремче, 2000. – С. 161–164.
128. Костюк І. Перспективи карпатського туризму / І. Костюк // Експрес. – 2000. – 3 серпня. – С. 3.
129. Кравців В. Головокружіння на чужих вершинах: рекреаційні ресурси Карпатського регіону // Зелені Карпати. – 1994. – № 1. – С. 27–34.
130. Кулік В. В. Культурний туризм як компонент соціокультурної діяльності / В. В. Кулік // Мультиверсум. – 2008. – № 76. – С. 216–224.
131. Кулик В. В. Туризм как фактор социокультурной деятельности / В. В. Кулик // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 114. – С. 42–44.

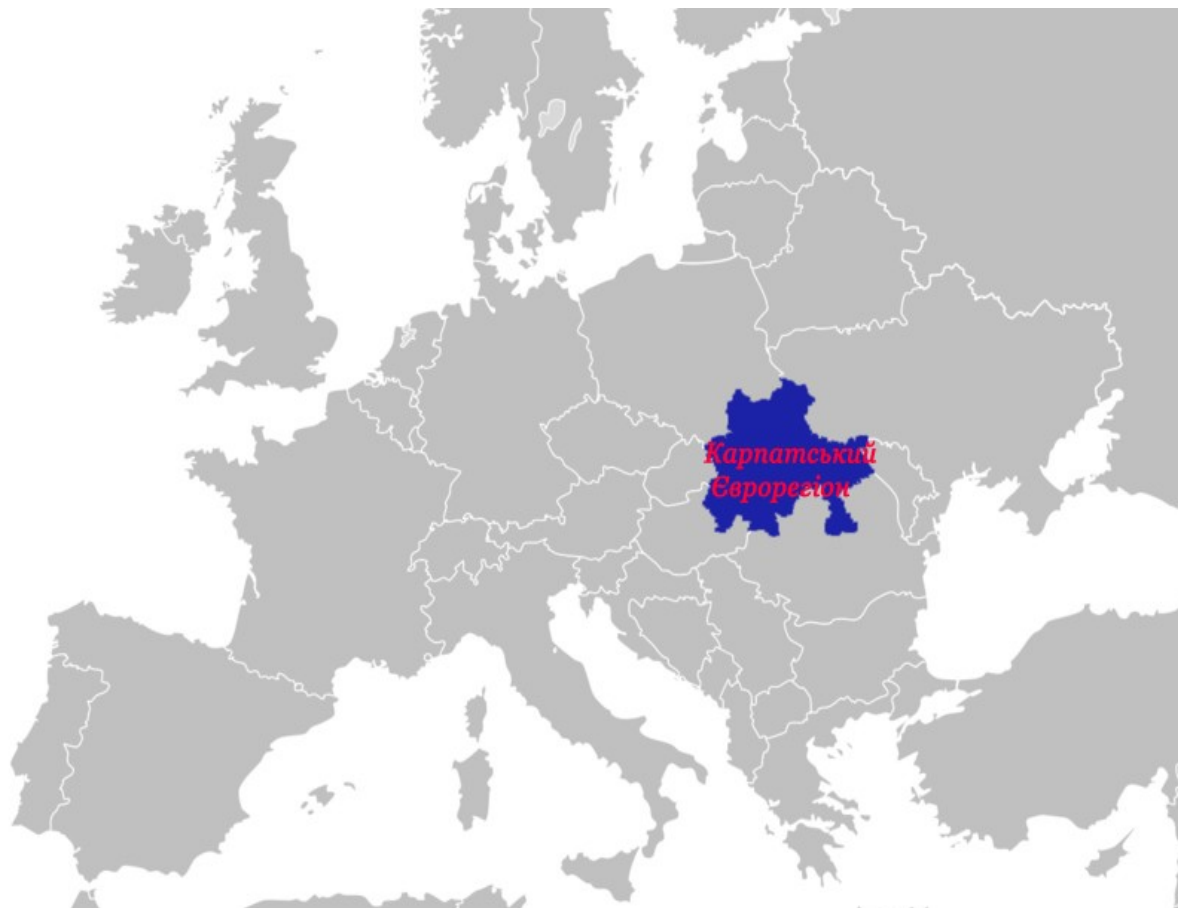
132. Кулик В. В. Філософія культурного туризму / В. В. Кулик // *Горизонти образования*. – 2007. – № 1 (19). – С. 34–36.
133. Лейбюк Т. Перлина Карпат – Горгани: історія створення / Т. Лейбюк // *Галичина*. – 2004. – 22 січня. – С. 4.
134. Лихоманова О. Стан і перспективи регіонального розвитку туризму в Україні / О. Лихоманова // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – № 6. – С. 149–155.
135. Малишева О. В. Удосконалення механізмів державного управління охороною культурної спадщини та туризмом / О. В. Малишева, О. В. Черепанова // *Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Київ, 31 травня 2006 р.) : у 2 т.* – К., 2006. – Т. 2. – С. 346–348.
136. Малишева О. В. Шляхи вдосконалення механізму державного управління розвитком туризму та охороною пам'ятників в Україні / О. В. Малишева // *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр.* – Х. : Магістр, 2005. – № 2 (25) : у 2 ч. – Ч. 2. – С. 204–208.
137. Нудельман М. Рекреационное значение Украинских Карпат / М. Нудельман // *Украинские Карпаты*. – К., 1988. – С. 188–197.
138. Поливач К. А. Картографування історико-культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // *Український географічний журнал*. – 2005. – № 3. – С. 60–66.
139. Поливач К. А. Культурна спадщина як чинник та ресурсна база розвитку туризму / К. А. Поливач // *Часопис соціально-економічної географії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна* – Х., 2007. – Вип. 2 (1). – С. 123–128.
140. Поливач К. А. Методика дослідження характеру й ступеня впливу культурної спадщини на розвиток регіонів / К. А. Поливач // *Географія і сучасність : зб. наук. праць Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. – К., 2007. – Вип. 16. – С. 42–49.
141. Поливач К. А. Методичні підходи до оцінювання культурної спадщини / К. А. Поливач // *Український географічний журнал*. – 2006. – № 2. – С. 28–34.
142. Приходько М. Рекреаційні ресурси Івано-Франківської області та їх використання / М. Приходько // *Український географічний журнал*. – 2003. – № 1. – С. 49–54.
143. Стецюк О. В. Геопросторова структура і динаміка туристичних потоків у Карпатському туристичному регіоні / О. В. Стецюк // *Історія української географії*. – Тернопіль, 2006. – Вип. 13. – С. 24–30.
144. Стецюк О. В. Розвиток туризму у малих містах Львівської області / О. В. Стецюк // *Вісник Львівського університету. Серія «Географія»*. – 2003. – Вип. 29. – Ч. 2. – С. 103–107.
145. Стецюк О. В. Сучасні тенденції розвитку готельної субгалузі туристичного комплексу України і її Карпатського регіону / О. В. Стецюк // *Наукові*

записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія «Географія». – Тернопіль, 2005. – № 2. – С. 161–165.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розташування Карпатського євро регіону на карті Європи

Адміністративна карта Карпатського регіону Польщі

Адміністративна карта Польщі

Додаток В

Адміністративна карта Карпатського регіону Словаччини

Адміністративна карта Словаччини

Адміністративна карта Карпатського регіону України

Адміністративна карта України

Адміністративна карта Карпатського регіону Угорщини

Адміністративна карта Угорщини

Адміністративна карта Карпатського регіону Румунії

Адміністративна карта Румунії

Архітектурні пам'ятки Карпатського регіону Польщі

*Середньовічна фортеця Ланьцут пер. пол. XVII ст.
(м. Ланьцут, Підкарпатське воєводство)*

*Перемишльський замок XIV ст.
(м. Перемишль, Підкарпатське воєводство)*

*Замок князів Любомирських кін. XVII–XVIII ст.
(м. Жешув, Підкарпатське воєводство)*

Архітектурні пам'ятки Карпатського регіону Словаччини

Костел св. Егідія (Ігатія) XV ст. (м. Бардеїв, Пряшівський край)

Церква 1770 р. у Міролі (м. Свидник, Пряшівський край)

*Готичний собор св. Єлизавети (1382–1499 рр.)
(м. Кошице, Кошицький край)*

Архітектурні пам'ятки Карпатського регіону Румунії

Замок Бран (замок графа Дракули) (с. Бран, повіт Брашов)

Тронна фортеця XIV ст. (м. Сучава, повіт Сучава)

*«Веселий цвинтар» (рум. «Cimitirul Vesel»)
(с. Сепинці, повіт Марамуреш)*

Додаток Л
Архітектурні пам'ятки Карпатського регіону Угорщини

Замок Генчи 1774 р. (м. Балькань, медьє Яс-Надькун-Солнок)

***Замок Діошдьор XIII ст.
(м. Мішкольц, медьє Боршод-Абауй-Земплен)***

***Реформаторська церква XV ст.
(м. Хайдусобосло, медьє Хайду-Біхар)***

Додаток М

Архітектурні пам'ятки Карпатського регіону України

*Манявський скит – монастир 1621 р.
(біля с. Манява Івано-Франківської обл.)*

*Свято-Миколаївський монастир (м. Мукачеве Закарпатської обл.)
Культ.-рел. осередок Закарпаття з кін. XI ст.*

Замок Паланок XIV–XVI ст. (м. Мукачеве Закарпатської обл.)

**Типова програма дослідження традиційної народної культури,
на основі якої студенти формують історико-культурну
характеристику населеного пункту**

(вноситься на залік)

1. Теоретична частина

Ознайомлення з етнографічною літературою про певний традиційний обряд, звичай, його структуру, функціональні особливості, регіональні варіанти. Робота в бібліотеці та складання бібліографії з теми дослідження. Написання звіту про виконання індивідуальної програми з теми дослідження.

2. Польові дослідження

А. Збір загальних відомостей про населений пункт. Опитування та анкетування респондентів. Рік і обставини заснування населеного пункту. Чи згадується про нього в письмових джерелах. Кількість мешканців і дворів у населеному пункті. Етнодемографічний аналіз. Установлення місця і часу проведення досліджуваного традиційного обряду, звичаю у селі та сусідніх населених пунктах.

Б. Дослідження певного традиційного обряду, звичаю, при якому застосовуються два основних методи: безпосереднє спостереження і робота з інформаторами (анкетування, опитування).

Комплексне дослідження етнографічних пам'яток проводиться за схемою:

а) спостереження, графічна фіксація і фотографування (відео-запис);

б) робота з інформаторами: анкетування й опитування (згідно зі спеціальними анкетами-запитальниками);

в) фіксація фольклорного матеріалу (за допомогою аудіозапису) у ході його спостереження та під час роботи з інформаторами.

3. Оформлення результатів польових досліджень

Попереднє узагальнення зібраного матеріалу та виділення особливостей, архаїчних елементів досліджуваного традиційного обряду, звичаю в регіоні. Систематизація результатів польових досліджень і складання звіту про виконання індивідуальної програми (додаються польові матеріали й документи експедиції: анкети-запитальники, плани-схеми обстежених населених пунктів, описовий і графічний матеріали, світлини, аудіо- та відеозаписи тощо). Подання документації дослідження на оцінювання викладачеві. захист дослідження.

АНКЕТА-ЗАПИТАЛЬНИК
для збирачів етнографічних пам'яток

Прізвище, ім'я, по батькові інформатора

_____

Рік і місце народження

_____

Національність

_____

Адреса помешкання

_____

У цьому селі мешкає з _____ р.

Освіта, який навчальний заклад закінчив

_____

Професія

_____

Дата опитування, місце

_____

Опитування провів (прізвище та ініціали, рік народження, домашня адреса)

_____

Підпис дослідника

_____

Підпис інформатора

_____

Практичні поради для збирачів етнографічних пам'яток

1. Перш за все потрібно ставитися з максимальною повагою до самого респондента, а також до його звичок, побуту, етичних переконань. Не можна повчати й переконувати його в протилежному від його поглядів.
2. Обов'язково через місцеву владу, школу, інші засоби сповістити про приїзд дослідників.
3. При записах матеріалу категорично забороняється додавати до текстів щось своє або редагувати їх, перекладати на сучасну літературну мову.
4. Мати добру обізнаність з українською етнографією та, зокрема, з культурою і побутом досліджуваної місцевості.
5. Уміти користуватися технічними засобами (магнітофоном, диктофоном, фотоапаратом, відеокамерою тощо).
6. Попередньо дізнатися про найбільш талановитих знавців у даному населеному пункті. Бажано, щоб респондент був уродженцем цього краю.
7. Не зловживати часом та фізичними можливостями респондентів.
8. Записи почати з того, що найкраще знає той чи інший респондент.
9. Збирачеві не можна переривати респондента під час його розповіді. Питання задавати лише після розповіді.
10. Запис матеріалів треба проводити до кінця, незалежно чи відповідають вони завданням збирача.
11. Найкраще проводити запис у природних умовах (на весіллі, про водах до війська, удома, за роботою).
12. Не завжди повинні бути слухачі під час записів. Особливо це стосується людей скромних, а також при записах ворожінь, замовлянь, чарувань тощо.
13. Пісні бажано записувати на диктофон.
14. Чітко дотримуватися синтаксичних і лексичних особливостей респондента.
15. Дослідник відповідає за кожне слово, яке через нього піде в науковий обіг.
16. Подати короткий історико-етнографічний нарис даної місцевості.
17. Кожний текст повинен бути чітко паспортизований:
  - від кого записані матеріали (прізвище, ім'я, по батькові);
  - національність виконавця;

- вік виконавця або рік народження;
- місце народження, проживання;
- освіта;
- професія;
- місце запису твору (назва села, району, області);
- ким записано (прізвище, ім'я, по батькові);
- дата запису.

Програма-запитальник для дослідження весільного обряду
(як приклад)

I. Загальні відомості про весільний обряд

1. Як називають весільний обряд у Вашому селі (місті)?
2. Які місцеві назви весільних чинів існують у Вашому селі й у чому полягають їх обрядові функції?
3. У якому віці найчастіше одружувалися та одружуються тепер у Вашому селі?
4. Скільки днів тривав раніше й триває тепер весільний обряд у селі?
5. В яку пору року найчастіше відбувалися весілля у Вашому селі та коли це робили раніше?

II. Передвесільний цикл обрядів

1. Коли найчастіше сватають і кого беруть у свати у Вашому селі?
2. Як проходили обряди передвесільного циклу?
3. Які форми обрядової відмови сватам побутують чи побутували раніше у Вашому регіоні?
4. Яку промову виголошують традиційно свати у Вашому селі? (Запишіть текст).
5. Які традиційні атрибути сватання існують у Вашому регіоні та в чому полягають їх функції в обряді (хліб, хустки, сорочки, піднесення води, горілки тощо)?
6. Чи одразу батьки нареченої дають згоду на шлюб доньки під час сватання? Якщо ні, то коли це відбувалося?
7. Чи відомі у Вашому селі випадки, коли дівчата сваталися до хлопців? Із чим це пов'язано та як відбувалося?
8. Які пісні, приспівки чи примовки застосовуються в обрядах передвесільного циклу? (Запишіть тексти).
9. Як називається та як проходить у Вашому селі заключний обряд сватання (заручин)? Які обрядодії виконуються під час нього?
10. Коли у Вашому селі печуть весільний коровай? Хто це робить і які відомі Вам рецепти випічки?
11. Які пісні виконують під час обряду випічки весільного короваю у Вашому селі? (Запишіть тексти).
12. В яких обрядодіях весілля використовується коровай і обрядове печиво?

13. Які місцеві назви обрядового печива побутують у Вашому селі? В яких обрядодіях воно застосовується?
14. Хто здійснював обряд запрошення на весілля у Вашому селі та яка його місцева назва?
15. Чи характерним є для весілля у Вашому регіоні приготування весільних символів і атрибутів, якщо так, то як вони називаються?
16. Коли у Вашому селі дівчата починають прибирати гільце та квітки коровай?
17. Як проходить дівич-вечір у молодії та молодого й чи відбувається цей обряд узагалі у Вашому регіоні? Яка місцева назва цього обряду?

III. Весілля

1. Які обрядодії відбуваються в день весілля?
2. У чий дім після шлюбу поверталися молоді?
3. Які обрядодії відбуваються після повернення із церкви?
4. У якому вигляді зберігся обряд викупу нареченої?
5. Як проходить обряд обдарування молодих і які весільні чини беруть у ньому участь?
6. Коли відбувається переїзд молодії до хати чоловіка?
7. Чи беруть участь у весіллі ряджені: «цигани», «дід», «баба» та ін.?

IV. Післявесільний цикл обрядів

1. Скільки днів ще триває весілля у Вашому селі після головного весільного дня (вінчання молодих)?
2. Які обрядодії відбуваються в ці дні і як вони називаються?

(Зразок програми-запитальника, за бажанням та поставленою дослідником метою, можна змінювати, розширювати, доповнювати).

Навчальне видання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
«ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ»**

для студентів денної форми навчання
(спеціальності: 6.140103 «Туризм», 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»)

Укладачі: Великочий Володимир Степанович,
Кіндрачук Надія Мирославівна

Літературне редагування *Олександра Ленів*
Комп'ютерна верстка *Лідія Курівчак*

В авторській редакції
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк різнограф.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 2,44
Наклад 300 прим.

Івано-Франківськ,
Височана, 18, Видавництво «НАІР»
(0342) 50-57-82

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувальників
видавничої продукції № 4191 від 12.11.2011 р.

